

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «Фінанси»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Форма навчання: заочна
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Розвиток оподаткування доходів фізичних осіб в Україні»

(назва теми)

здобувача Оврамець Анна Олександрівна

(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: Славкова Алла Аркадіївна

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Опарін В.М.

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	5
1.1 Економічний зміст і значення податку на доходи фізичних осіб	5
1.2 Еволюція та розвиток оподаткування доходів фізичних осіб	10
1.3 Діючий механізм стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні	17
РОЗДІЛ 2 ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	25
2.1 Моніторинг надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України.....	25
2.2 Стан податку на доходи фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів Києва.....	32
2.3 Аналіз ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в Україні .	39
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ СТЯГНЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....	44
3.1 Досвід розвинених країн щодо державного регулювання оподаткування доходів громадян.....	44
3.2 Проблеми адміністрування оподаткування фізичних осіб в Україні та пропозиції щодо удосконалення механізму його стягнення	51
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми. У податковій системі будь-якої держави завжди присутні два основних компоненти: корпоративний та індивідуальний. Серед індивідуальних податків найбільш поширеним є прибутковий податок, або податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), який існує практично у всіх країнах. Поширення даного податку стало можливим, перш за все, завдяки збільшенню індивідуальних доходів та зосередженню різних їх видів (внаслідок одночасного володіння промисловими підприємствами, цінними паперами, нерухомістю тощо) в одних руках, що робило більш доцільним сукупне оподаткування доходів. Тому, на сьогодні питання розвитку оподаткування доходів фізичних осіб як у світі, так і в Україні є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питань оподаткування доходів фізичних осіб займалися такі науковці, як: Алексеєвська Г., Попова Н., Гайдай В. І., Голобородько Т., Поросла П., Каленчук Ю. В., Кодимська К.О., Артюх О.В., Назаркевич І., Підручняк К., Чернега В., Мовчан Д. та інші.

Мета і задачі дослідження: визначення економічної сутності ПДФО, його особливостей, оцінка сучасного стану податку на доходи фізичних осіб, визначення недоліків у чинній системі оподаткування доходів фізичних осіб в Україні і напрямів їх мінімізації. Для досягнення мети дослідження потрібно виконати наступні задачі:

- дослідити економічний зміст і значення податку на доходи фізичних осіб;
- розкрити еволюцію та розвиток оподаткування доходів фізичних осіб;
- визначити діючий механізм стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні;
- провести моніторинг надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України;

- оцінити стан податку на доходи фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів Києва;

- проаналізувати ефективність оподаткування доходів фізичних осіб в Україні;

- визначити досвід розвинених країн щодо державного регулювання оподаткування доходів громадян;

- розкрити проблеми адміністрування оподаткування фізичних осіб в Україні та пропозиції щодо удосконалення механізму його стягнення.

Об'єкт дослідження - оподаткування доходів фізичних осіб.

Предмет дослідження: особливості розвитку податку на доходи фізичних осіб, проблеми його адміністрування та вдосконалення механізму стягнення в Україні.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи застосовувалася сукупність загальних та специфічних наукових методів. Серед методів теоретичного пізнання були використані: методи індукції та дедукції – при дослідженні діючого механізму стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні; системний метод та метод синтезу – під час моніторингу надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України. Емпіричні методи дослідження (такі як спостереження, порівняння та вимірювання) – під час оцінки стану податку на доходи фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів Києва; аналізу ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. В роботі проведений систематизований аналіз еволюції становлення ПДФО, а також здійснений критичний аналіз процесу стягнення прибуткового податку в Україні; досліджено ефективність наповнення зведеного бюджету за рахунок податку на доходи фізичних осіб та розраховані прогнозні дані щодо утримання ПДФО в майбутньому.

Інформаційна база дослідження. Нормативно-законодавчі акти України, праці вітчизняних науковців і практиків, статистичні дані офіційних сайтів, звіти рейтингових агентств, фінансові звіти тощо.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1 Економічний зміст і значення податку на доходи фізичних осіб

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – одне з основних джерел доходів бюджету держави, яке використовується для регулювання доходів і накопичень різних соціальних груп населення. Він має економічну, фінансову, політичну і соціальну характеристики [31]. З економічної позиції ПДФО – це відчуження частини власності платника на користь держави, з фінансової – засіб для наповнення місцевих бюджетів. Політичний бік цього податку стосується узгодження інтересів різних верств суспільства. Соціальна значимість ПДФО полягає в тому, що він зачіпає інтереси всього економічно активного населення країни, згладжуючи ступінь нерівності в доходах, впливає на рівень заощаджень населення, обсяг, динаміку і структуру внутрішнього попиту, якість життя, демографічні та інші показники соціальної сфери [31].

Економічна сутність ПДФО проявляється через механізм реалізації ним функцій. Податок на доходи фізичних осіб має двоїстий характер: виступає специфічним елементом економічних відносин (громадський зміст) і є частиною валового внутрішнього продукту (матеріальний зміст). Економічне призначення податку на доходи фізичних осіб полягає у формуванні бюджетних ресурсів держави, з одного боку, та регулювання рівня реальних доходів фізичних осіб – з іншого.

Вивчаючи функції податку на доходи фізичних осіб як його прояв сутності у дії, як спосіб вираження його властивостей, насамперед, необхідно зазначити, що на практичному рівні виконуються декілька функцій, у кожній

з яких реалізується те чи інше призначення податку: фіскальна, розподільна, регулююча та стимулююча. Взаємодіючи, вони утворюють систему (рис. 1.1). Ефективність реалізації функцій виявлятиметься лише за їх ефективного поєднання.

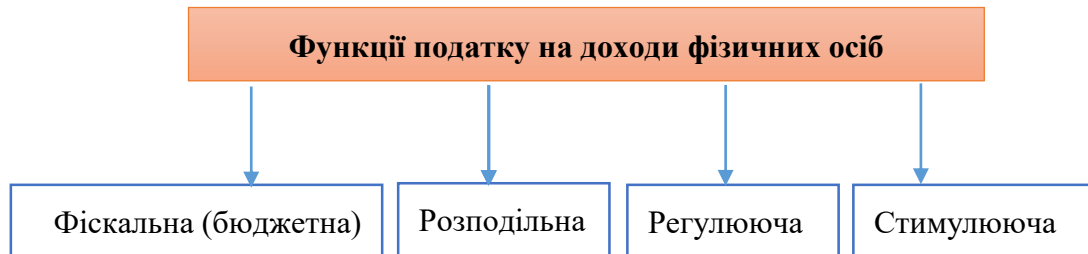

Рисунок 1.1 – Функції податку на доходи фізичних осіб [6; 14; 15]

Першою та найбільш послідовно реалізованою функцією ПДФО виступає фіскальна (бюджетна), яка покликана забезпечувати державу необхідними фінансовими ресурсами. За допомогою фіскальної (бюджетної) функції відбувається вилучення частини доходів громадян для утримання державного апарату, армії та тієї частини невиробничої сфери, яка не має власних джерел доходів (бібліотеки, архіви та ін.), або вони є недостатніми для забезпечення належного рівня розвитку: фундаментальна наука, театри, музеї, навчальні заклади тощо. Саме ця функція забезпечує реальну можливість перерозподілу частини вартості національного доходу на користь найменш забезпечених соціальних верств суспільства [22].

Розподільна функція податку на доходи фізичних осіб відіграє провідну роль у розподілі та перерозподілі частини ВВП (національного доходу) через бюджетну систему. Перерозподіл здійснюється у розрізі територій – виділення слаборозвиненим територіям дотацій, субсидій, трансфертів із централізованих фондів держави; у розрізі галузей – з виробничих у невиробничі галузі; у соціальному розрізі – через фінансування бюджетної сфери [14].

Сутність регулюючої функції податків проявляється через систему особливих заходів у сфері оподаткування, спрямованих на втручання держави у процес економічного розвитку суспільства.

Найбільш поширеними методами податкового регулювання є [22]:

- варіювання податковими ставками;
- застосування податкових пільг та знижок;
- удосконалення механізму формування податкової бази щодо основних податків;
- реформування податкової системи країни загалом.

Регулююча функція через податок на доходи фізичних осіб цілеспрямовано впливає на рівень особистого споживання, платоспроможний попит та заощадження населення. Різні стандартні відрахування, пільги, що надаються певним групам фізичних осіб, сприяють збільшенню доходів населення, а отже, зростає платоспроможний попит та особисті заощадження. Пільга, що надається по витратам на придбання житла також покликана збільшити платоспроможний попит населення на ринку житла.

Окрім вищезгаданих функцій податок на доходи фізичних осіб повинен виконувати низку інших функцій: вирівнювання доходів населення, згладжування економічної нерівності, регулювання структури особистого споживання, допомога найменш захищеним верствам населення.

Ставки ПДФО можуть бути фіксованими або прогресивними, що означає, що ставка податку зростає зі збільшенням оподаткованого доходу – ті, хто заробляє більше, платять більшу частку свого заробітку на податки. У прогресивному підході визначення ставок ПДФО, який є найбільш поширеним, ставки податку базуються на категорії доходу платника податків.

Відрахування із заробітної плати, які в багатьох країнах називають Pay as You Earn (PAYE), використовуються для вирахування податку із заробітної плати перед її виплатою працівникам і є обов'язковими в офіційному секторі більшості країн [4]. Але вони, як правило, не охоплюють інші види доходів, такі як дивіденди або доходи від самозайнятих осіб.

ПДФО, розрахований за прогресивною шкалою, вважається одним із найбільш прогресивних податків, які широко використовуються у Франції, Німеччині, Іспанії, Словаччині. Для податку, який безпосередньо впливає на розмір доходу, який можуть мати особи, вкрай важливо забезпечити справедливе оподаткування. Єдина ставка ПДФО, ймовірно, призведе до того, що багатші платники податків, які мають більшу платоспроможність, сплачуватимуть відносно менше, ніж ті, хто має меншу платоспроможність. До речі, з 2004 року в Україні застосовується пропорційна шкала ПДФО (базова ставка становить 18 %, додатково нараховується військовий збір 1,5 %). Це означає, що для громадян із високим рівнем доходу податкова ставка не змінюється. У той час як ризик регресивних результатів від фіксованої ставки можна принаймні частково зменшити шляхом запровадження надбавок і відрахувань для тих, хто отримує низькі доходи, ризик того, що заможні люди внесуть непропорційно малі суми, залишається.

Найбільш поширеною формою звільненої суми від оподаткування ПДФО є поріг оподаткованого доходу. Наприклад, у Південній Африці, де ставки ПДФО коливаються від 18% до 45%, річний дохід нижче 5599 доларів США (з більшими сумами для осіб старше 65 років) звільняється від ПДФО. Звільнену суму часто називають порогом ПДФО [12].

Таким чином, податок на доходи фізичних осіб дозволяє змінювати розмір кінцевих доходів населення без зміни відповідності між результатами праці та її оплатою. Виступаючи одним із інструментів формування кінцевих доходів, податок на доходи відповідно впливає на їх структуру, отже, і на структуру потреб населення.

За допомогою податку відбувається перерозподіл частини доходів, насамперед високих, на користь тієї категорії населення, яка потребує додаткових коштів та в інтересах суспільства в цілому, для того, щоб згладити ступінь нерівності у доходах.

Місце та роль податку в податковій системі, як правило, пов'язують із його перевагами [30; 32]:

- дозволяє оподатковувати платника відповідно до його платоспроможності;
- більшою мірою відповідає вимогам соціальної справедливості внаслідок введення неоподатковуваного мінімуму та прогресивної шкали оподаткування, що застосовується у переважній більшості країн;
- дозволяє оподатковувати доходи, які отримують з різних джерел, і доходи незалежно від їхньої форми – грошової чи натуральної;
- є однією з найбільш досконалих форм оподаткування, оскільки охоплює чистий дохід суспільства – те основне джерело, з якого мають сплачуватись податки;
- забезпечує взаємозв'язок між податками та суспільними благами, одержуваними індивідом від держави, попит на які (згідно з економічними оцінками західних вчених), як і сума податкових платежів залежить від величини індивідуального доходу.

Отже, можна зробити висновок, що податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) — це прямий податок, який стягується з особистих доходів, включаючи заробітну плату, гонорари, дивіденди, роялті та доходи від оренди тощо. ПДФО сплачується фізичними особами-резидентами та нерезидентами після того, як вони займаються оподаткованою або прибутковою діяльністю у відповідній країні. Економічна сутність ПДФО проявляється через механізм реалізації ним функцій. Вивчаючи функції податку на доходи фізичних осіб як його прояв сутності у дії, як спосіб вираження його властивостей, насамперед, необхідно зазначити, що на практичному рівні виконуються декілька функцій, у кожній з яких реалізується те чи інше призначення податку: фіскальна, розподільна, регулююча та стимулююча. ПДФО має важливе значення в податковій системі країни: дозволяє оподатковувати платника відповідно до його платоспроможності; забезпечує взаємозв'язок між податками та суспільними благами, одержуваними індивідом від держави; відповідає вимогам соціальної справедливості внаслідок введення неоподатковуваного мінімуму та прогресивної шкали оподаткування тощо.

1.2 Еволюція та розвиток оподаткування доходів фізичних осіб

Податок на доходи фізичних осіб став домінуючим податком напередодні Другої світової війни в багатьох розвинених економіках, де він зараз створює приблизно 9 відсотків валового внутрішнього продукту. Крім того, що він приносить прибуток, він є прогресивним — накладає більш високі ставки на тих, хто має вищий дохід — і відчутно зменшує нерівність [7].

З іншого боку, у більшості країн з ринком, що розвивається, і країн з низьким рівнем доходу такі податки все ще знаходяться в зародковому стані. Доходи з цього джерела в середньому становлять лише 2,5 відсотка ВВП у цих країнах, частково через вузьку податкову базу, і це мало сприяє зменшенню нерівності.

Три основні причини розвитку податку на доходи фізичних осіб представлені на рис. 1.2.

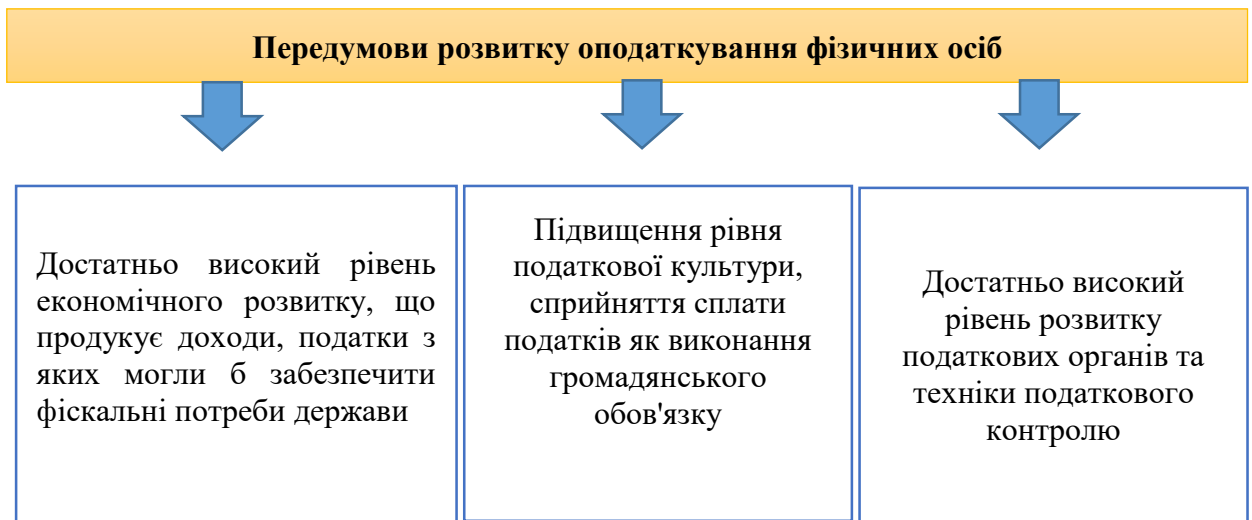

Рисунок 1.2 – Передумови розвитку оподаткування фізичних осіб [7; 12]

Але поступові зміни відбувалися. За два десятиліття, що передували пандемії COVID-19, надходження від податку на доходи фізичних осіб зросли більш ніж удвічі в країнах з низьким рівнем доходу, піднявшись з еквівалента 1 відсотка ВВП до 2,1 відсотка, тоді як на ринках, що розвиваються, цей

показник зріс з 2,1 відсотка до 3,1 відсотка. Це також відобразилося на частці податку в загальному надходженні податків, яка зросла з 5 відсотків до 8 відсотків від загальних податкових надходжень у країнах з низьким рівнем доходу та з 9 відсотків до 11 відсотків на ринках, що розвиваються [7].

Зазначені передумови зумовили поступове закріплення податку на доходи фізичних осіб у податкових системах багатьох країн та його перетворення на основне джерело доходів державного бюджету. Так було в другій половині 20-х рр. ХХ ст. частка зазначеного податку у загальній сумі податкових надходжень становила 62,6% у Франції, 56,4% – у США, 45,3% – у Великобританії, 39,0% – у Німеччині [7].

Податок на доходи фізичних осіб (прибутковий податок з населення) займає одне із значних місць у бюджетних доходах більшості розвинених країн світу. Цей податок носить яскраво виражений соціальний характер, має великі можливості впливу на рівень реальних доходів населення і забезпечує стабільне зростання надходжень у бюджет з допомогою збільшення доходів громадян.

Прибутковий податок з населення у більшості розвинених країн є найбільшим статтею доходів державного бюджету.

Найбільшу частку у загальній сумі податкових надходжень прибутковий податок складає у Данії – понад 50%; в інших країнах цей показник коливається не більше 25-35 % [12].

Вважаємо, що створення розумно збудованої системи прибуткового оподаткування неможливо без дослідження історичних аспектів її зародження, теоретичних основ, закладених у її основу світової фінансової думки.

Вивчення правового регулювання прибуткового оподаткування у країнах дає можливість усвідомити загальні закономірності розвитку та функціонування правового механізму прибуткового податку, а також дозволяє врахувати позитивний досвід інших країн для вдосконалення внутрішнього законодавства та створення нових податкових концепцій.

Перша та невдала спроба ввести прибутковий податок була зроблена в Англії в 1449 королем Генріхом VI. Потім 1472 р. Едуард IV домігся від парламенту введення 10% прибуткового податку, який також незабаром було скасовано. У 1641 р. англійський парламент ухвалив закон, згідно якому дворяни платили податок (від 100 фунтів на рік для герцога до 10 фунтів для сквайру), інші стани – прибутковий (5% на рік). Однак населення знову відмовлялося платити, та податок був скасований з формулюванням «не підходить для Англії» [20].

Тимчасовий прибутковий податок на фінансування війни з Наполеоном був схвалений палатою лордів британського парламенту 13.01.1793 р.

Пропонувався такий механізм оподаткування: за ставкою 10% - з усіх доходів, що перевищують 200 фунтів на рік; зі зниженою ставкою – для доходів від 60 до 200 фунтів на рік та податкове звільнення для тих, хто отримував менше 60 фунтів на рік. Спеціальним указом король Георг III запровадив додатковий податок, ставка якого обчислювалася за зовнішніми ознаками розкоші [28].

Мешканці країни сплачували податок вкрай неохоче: його збирання залишалася на рівні 20-30%. У 1802 р. прибутковий податок був скасовано під впливом численних скарг, але вже 1803 р. англійці були змушені повернутися до нього, надавши йому нову форму, що діяла аж до ХХ ст. [26].

У 1816 р. податок знову скасували, але в 1842 р. таки відновили, аби збалансувати державні фінанси. Він став постійним, але без принизливих доповнень, що стосуються підрахунків предметів розкоші та домашнього побуту, що вже більшою мірою відповідало основним критеріям, покладеним у основу принципів прибуткового оподаткування

В Англії при настанні надзвичайних витрат відсоток прибуткового податку зазвичай підвищувався. Наприклад, під час Кримської війни він був підвищений до 6,6%, а після закінчення знижений.

Англійський прибутковий податок являв собою цілу систему прямих податків на доходи з різних джерел. Усі належні йому доходи були зведені до п'яти категорій [7]:

- 1) А - доходи від нерухомості її власників;
- 2) В - доходи орендарів нерухомості - фермерів;
- 3) С - доходи від грошових капіталів, наприклад довічні ренти, відсотки за державними боргами, дивідендами тощо;
- 4) D - доходи від торгових та промислових підприємств, доходи від ліберальних професій та інші доходи, які не віднесені до інших чотирьох категорій оподатковуваних доходів;
- 5) Е - пенсії та допомоги, одержувані на державній службі.

Англійський прибутковий податок наскільки можна брався з доходів у самому їхньому джерелі – з перших їх отримувачів. Наприклад, податок з доходів землевласників вноситься їх орендарями, а податок на доходи від капіталів, відданих у позику, сплачувався боржниками з наданням останнім права утримувати внесений податок при сплати ними відсотків кредиторам. Таким чином, значна частка сум, одержуваних англійською скарбницею від прибуткового податку, зовсім не проходила через руки справжніх платників.

Внаслідок витрат, викликаних війною з бурами, англійський прибутковий податок був значно підвищений: у 1901 р. він був доведений до 12 пенсів, 1902 р. – до 14 пенсів, а 1903 р. – до 15 пенсів з фунта оподатковуваних доходів, що становило понад 6% [8].

Паралельно з удосконаленням податкової політики у Великій Британії відбувалося становлення податкової політики США. Початок було покладено 05.08.1861 р. з ухваленням закону про введення тривідсоткового федерального прибуткового податку. Цей закон майже одразу був замінений іншим законом, підписаним у липні 1862 р. За ним тривідсотковим податком оподатковувалися доходи нижче 10 тис. дол. США, для доходів понад 10 000 дол. США податкова ставка була 5%. Закон вступив у чинність у 1863 р., потім у 1864 р. податок було збільшено [28].

Скасували його лише 1872 р. Значення закону 1862 р. виявлялося у диференціації оподаткування доходів. У ньому були зачатки непропорційного або прогресивного оподаткування. До 1862 р. конгресмен, голосуючи за будь-який податок, усвідомлював, що цей податок буде стосуватися його так само, як і інших громадян США. Це вважалося дуже важливою гарантією неупередженості законодавців.

Вважається, що у європейських країнах прибутковий податок став застосовуватися наприкінці XIX – на початку XX в. (у Німеччині – з 1891 р., у Франції – з 1914 р.) [14].

Однак і до запровадження прибуткового податку податкові системи у різних країнах враховували доходи громадян під час побудови реальних податків. Наприклад, розмір будинкового податку залежав від числа вікон, поверхів та кімнат, від параметрів фасаду будинку та від інших ознак, які дозволяли стверджувати про громадський стан та доходи платника.

Зокрема, у 1701 р. у Франції було встановлено особистий податок, який увійшов до складу цілої системи податків, введений під загальною назвою «*contribution mobiliere*», тобто податок на нерухомість. До його складу входили [12; 29]:

- 1) податок у розмірі триденної заробітної плати, визначається місцевою адміністрацією;
- 2) податок на чоловічу та жіночу прислугу;
- 3) податок на коней;
- 4) податок на квартири;
- 5) податок у $1/20$ з доходів, виходячи з вартості квартири платників податку.

У 1798 р. було встановлено законом, що денна заробітна плата, яка приймається за міру податку в різних місцевостях Франції, не повинна бути вищою 1 франка 50 сантимів та нижче 50 сантимів.

У 1806 р. податок на нерухомість отримав нову організацію: у ній залишилися лише особистий та квартирний податки, а загальна сума цих двох

податків розподілялася між окремими французькими громадами. На початок ХХ ст. цей вид податку суттєвим перетворенням не піддавався.

Особливу увагу слід приділити прусській системі прибуткового оподаткування, оскільки саме на її основі було побудовано першу модель прибуткового оподаткування[11].

Провісником прибуткового податку став поділ населення на класи: в першому десятилітті ХІХ ст. це виражалося в розподілі всіх громадян на три класи, кожен із особливим окладом.

Податок стягувався з мешканців тільки тих міст та містечок, які не сплачували податок за право забою худоби. Усі платники ділилися на чотири класи за небагатьма, вельми поверхневими ознаками [12; 29]:

- до першого (нижчого) класу було віднесено домашню прислугу;
- до другого – селян;
- до третього – землевласники та торговельний клас;
- до четвертого – багаті чи заможні люди всіх звань.

Такий поділ був надзвичайно недосконалим і призвів до великих суперечок з адміністрацією та несправедливості в оподаткуванні.

У 1857 р. податок за класами був розформований на частини: класовий та класифікований прибутковий податок. Останній підлягав оплаті всіма громадянами, дохід яких перевищував 1000 талерів, або 3000 марок.

Решта (менш заможне) населення підлягало оподаткуванню класовим податком по трьом головним класам (з 12 підрозділами). Віднесення кожної особи до того чи іншого класу і ступеня ґрунтувалося, з одного боку, на загальних ознаках, встановлених законом для кожного класу, а з іншого – здійснювалося за міркувань майнового стану особи та походження, що виникає звідси.

Прибуткове оподаткування в Пруссії до чинності закону від 24.05.1891 р., який встановив прибутковий податок на нових підставах, полягало у загальних рисах у наступному. Класовому прибутковому оподаткуванню

підлягали доходи від 900 до 3000 марок. За 10 класами оподаткування коливалося в межах 0,69% для нижчого класу та 1,89% – для вищого [7; 12].

Отже, розмір податку був прогресивним. Класовому податку підлягали всі доходи понад 3 000 марок, поділені на 40 класів. Для кожного класу було призначено особливий оклад, а понад 40-го класу, до якого відносилися доходи від 720 000 до 780 000 марок на кожні зайві 60 000 марок додавали по 1 800 марок податку [28].

За законом від 1891 р. у Пруссії було встановлено прибутковий податок на нових засадах. Він став загальним, на всі види доходу платника - фінансові капітали, поземельну власність і т.д. Доходи платників визначалися особливими оціночними комісіями, оцінки яких викликали мало скарг, оскільки здебільшого випадків були нижчими за дійсні на 25% [7].

Суб'єктами оподаткування прибутковим податком були всі пруські піддані (за винятком осіб, які живуть понад два роки за кордоном, крім чиновників), іноземці, які живуть більше року у Пруссії, які займалися торгівлею, промислами або отримували свій дохід від державної каси, а також юридичні особи (банки, акціонерні підприємства).

Внаслідок реформи оподаткування було ліквідовано поділ на класовий та класифікований податки; введена велика прогресивність та рівномірність в оподаткуванні; поширене оподаткування торгово-промислових товариств, акціонерних компаній та інших юридичних осіб; полегшено оподаткування дрібних та середніх доходів до 9500 марок; введено систему декларацій при оподаткуванні. Фінансові результати цієї реформи виявились блискучими: доходи держави збільшилися на 45 млн. марок на рік.

Підбиваючи підсумки огляду зарубіжної історії створення прибуткового оподаткування, можемо сформулювати причини, які спонукали Англію запровадити прибутковий податок: вимоги робітничого класу, інтерес промисловості та неможливість покрити його підвищенням непрямих податків. Боротьбою зацікавлених класів, у якій брала верх то одна, то інша сторона, сукупністю економічних та соціальних умов потрібно пояснювати

таке повсюдне явище, коли остаточному введенню прибуткового податку передував тривалий період тимчасових заходів, спроб замінити введення цього нового заходу реформуванням, переробкою вже існуючих форм оподаткування. Англії потрібно більше 40 років (1798–1842 рр.), щоб прибутковий податок перетворився на постійний. Упродовж 1848–1914 рр. Франція мала близько п'ятдесяти проектів цього податку. У США запровадження прибуткового податку обговорювалося у 1862–1913 роках. Особливу увагу слід приділити прусській системі прибуткового оподаткування, оскільки саме на її основі було побудовано першу модель прибуткового оподаткування: внаслідок реформи оподаткування було ліквідовано поділ на класовий та класифікований податки; введена велика прогресивність та рівномірність в оподаткуванні; поширене оподаткування торгово-промислових товариств, акціонерних компаній та інших юридичних осіб

1.3 Діючий механізм стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні

В Україні Закон «Про податок з доходів фізичних осіб» уперше з'явився у 1992 році, одночасно з ухваленням Закону Української РСР [2]. До 2004 року процес регулювався Декретом Кабінету Міністрів України. У цей період ставка ПДФО постійно змінювалась, тому що активно розвивалися ринкові відносини, з'являлися нові форми отримання доходів. Україні доводилося стрімко перелаштовуватись до оновленої дійсності. На той період діяла прогресивна шкала оподаткування фізичних осіб. Наприклад, по неосновному прибутку нараховувалось 20% податку. У 2004 році закони змінили. Від прогресивної системи повністю відмовилися, встановили єдину ставку в розмірі 15%. Також ввели декілька пільг та розширили базу оподаткування.

Дійсний нині Податковий кодекс було затверджено лише в 2010 році. Він передбачає наявність соціальних пільг для окремих категорій населення. Завдяки цьому громадяни, що належать до цих категорій, мають змогу зменшити розмір податку. Як наслідок, вони збільшують суму за свою працю [1].

Податок на доходи фізичних осіб є обов'язковим для кожного громадянина, хто отримує будь-який прибуток. Усі працівники вважають себе його платником. І дійсно, податок вираховується з їхньої зарплатні. Але відповідальність за своєчасну сплату ПДФО несе роботодавець.

У таблиці 1.1 ми представили механізм стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні

Таблиця 1.1 – Механізм стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні [1; 2; 8; 21]

Категорія	Зміст
Платники ПДФО	- Податковий агент - Фізична особа-резидент - Фізична особа-нерезидент
Об'єкти оподаткування	-Загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід -Доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання) -Іноземні доходи
База оподаткування	-Загальний оподатковуваний дохід - Чистий оподатковуваний дохід (загальний оподатковуваний дохід – податкова пільга)
Податковий період	Податковий місяць, квартал, рік
Порядок обчислення податку	Множення оподаткованого доходу на ставку податку
Строк сплати	-За результатами декларування (протягом 10 календарних днів після встановленого терміну подання декларації) - Під час виплати оподаткованого доходу єдиним платіжним дорученням
Строк подання декларації	-Громадянин та особа, яка проводить незалежну професійну діяльність (до 01 травня року, що настає за звітним) - Фізичні особи-підприємці, підприємства (протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу (року))

Фактично платниками податку на доходи фізичних осіб є три головні категорії [1; 2; 8]:

- фізичні особи-резиденти. Це громадяни України, які постійно мешкають на території країни. Під оподаткування потрапляє прибуток, отриманий на місці та за кордоном. Наприклад, сплата за послуги, надані дистанційно.

- фізичні особи-нерезиденти. Це громадяни, які не мають постійного місця проживання в Україні, але отримують дохід на території країни.

- податковий агент. Це роботодавець, який нараховує, утримує та сплачує податок. ПДФО утримується із заробітної плати працівника, але забезпечити сплату повинен саме роботодавець.

Стандартна ставка податку в розмірі 18% застосовується до доходу, отриманого як заробітна плата та інші виплати за трудовими та цивільно-правовими угодами, іноземного доходу та іншого доходу, не охопленого в інших сферах.

Оподатковуваний дохід, отриманий з-за кордону, оподатковується за ставкою 18%. Ставка 18% також поширюється на всі пасивні доходи (наприклад, проценти, дивіденди, роялті, інвестиційний прибуток), якщо інше не передбачено спеціальною статтею [18].

Дивіденди, що виплачуються платниками податку на прибуток громадян – резидентами (крім інститутів спільного інвестування), оподатковуються за ставкою 5%.

Дивіденди, що виплачуються нерезидентами, пайовими інвестиційними фондами та неплатниками податку на прибуток в Україні, оподатковуються за ставкою 9% [].

Доходи, отримані податковими нерезидентами з джерел в Україні, підлягають оподаткуванню в тому ж порядку та за ставками, що й податкові резиденти, якщо інше не встановлено Податковим кодексом.

Розмір ПДФО у 2023 році залежить від типу прибутку (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Діючі ставки ПДФО в Україні у 2023 році [17; 26]

18 %	9 %	5 %	0 %*
<ul style="list-style-type: none"> • основна ставка, зарплата, винагорода за цивільно-правовими договорами; • оподаткування 3-го та наступного об'єкта нерухомості проданого за рік (за мінусом витрат); • продаж 3-го та наступного автомобіля за рік 	<ul style="list-style-type: none"> • дивіденди нерезидентам, суб'єктам, які не платники податку на прибуток, у т.ч. платникам єдиного податку 	<ul style="list-style-type: none"> • продаж другого об'єкта нерухомості за рік; • продаж другого автомобіля за рік; • продаж нерухомості, яка була у власності менше 3-х років; • спадщина, подарунки 	<ul style="list-style-type: none"> • спадщина від близьких родичів, подарунки від дружини/чоловіка, продаж першого об'єкта нерухомості за рік, продаж, продаж першого автомобіля за рік

Примітка: * ПДФО не сплачується, але задекларувати такі доходи потрібно

Регулюється ставка податку на доходи фізичних осіб п'ятим розділом ПКУ. Згідно з законодавством залежно від типу прибутку нараховують ПДФО в розмірі від 0% до 18%. Також передбачені пільги для окремих категорій населення.

З кожної зарплати чи іншого доходу працівника бухгалтер утримує ПДФО та військовий збір. Однак деякі доходи не оподатковуються, а до зарплати може застосовуватись податкова соціальна пільга (ПСП), розмір якої залежить від категорії працівника (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Розмір податкової соціальної пільги при оподаткуванні зарплати у 2022-2023 рр. [18; 20]

Ліміт зарплати на ПСП	Розмір ПСП		
	Базова	150 %	Подвійна
2023 рік			
3760 грн* (= 2684*1,4 = 3760)	1342 грн	2013 грн	2684 грн
2022 рік (довідково)			
3470 грн	1240,50 грн	1860,75 грн	2481 грн

Примітка: *в основу розрахунку покладений очікуваний на 01 січня 2023 року прожитковий мінімум працездатної особи 2684 грн

Під час нарахування оплати праці робітників податкова база визначається, як зарплата, зменшена на суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) та виплат у Накопичувальний фонд. Особливих труднощів не виникає, бо більшість підприємств використовують професійні бухгалтерські програми, які дають змогу автоматизувати цей процес.

Під час розрахунків податку на винагородження за цивільно-правовими договорами за виконані завдання чи надані послуги податкова база визначається, як нарахована сума оплати.

Окрім податку на дохід в розмірі 18%, законодавством передбачена сплата військового збору, який залежить від суми виплат і складає 1,5% [17].

Таким чином під час нарахування заробітної плати в розмірі 10 000 грн зразок розрахунків буде виглядати так:

- податкова база - 10 000 грн;
- сума податку на доходи фізичних осіб - $10\,000 \times 18\% = 1800$ грн;
- військовий збір - $10\,000 \times 1,5\% = 150$ грн;
- до сплати - $10\,000 - 1800 - 150 = 8050$ грн.

З 1 січня 2021 року в результаті адміністративно-територіальної реформи в Україні було відкрито нові рахунки для сплати податків до бюджету. Здійснюється сплата ПДФО за місцем реєстрації підприємства. Реквізити для кожного регіону можна знайти на офіційному сайті Державної казначейської служби України.

Проведемо дослідження розподілу податку на доходи фізичних осіб. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 № 79-VIII регулює структуру доходів Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Стаття 69 Бюджетного кодексу України визначає, що надходження зі сплати ПДФО не наповнюють бюджети районного, селищного та сільського рівнів [14].

На рис. 1.3 представлена структура розподілу ПДФО в Україні між бюджетами в таких частках:

Рисунок 1.3 – Питома вага розподілу ПДФО в Україні до бюджету [14]

Отже, найбільша питома вага розподілу прибуткового податку припадає Державному бюджету України (60 %), далі 25 % від загального обсягу ПДФО розподіляється до обласних бюджетів, решта 15 % - в бюджет міст обласного значення, району, об'єднаної громади. На рахунок надходжень ПДФО на території м. Києва, то обсяги прибуткового податку поділяються таким чином: 60 % до державного бюджету та 40 % до бюджету м. Києва (рис. 1.4) [14; 24; 25].

Рисунок 1.4 – Розмежування податку на доходи фізичних осіб відповідно до Бюджетного кодексу України [14; 24; 25]

Досліджуючи питання діючого механізму стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні, варто звернути увагу на зміни в даній сфері, пов'язані з введенням воєнного стану через військове вторгнення Російської Федерації.

Запроваджено такі пільги з ПДФО та військового збору з доходів, які виплачує роботодавець-резидент України [24]:

- благодійна допомога військовослужбовцям та іншим особам, які беруть безпосередню участь у бойових діях проти воєнної агресії Російської Федерації, а також нинішнім або колишнім жителям населених пунктів, де ведуться бойові дії, та/або переселенцям внаслідок бойових дій у таких населених пунктах.

- нецільова благодійна допомога особам, які постраждали внаслідок військової агресії Російської Федерації в Україні.

За підсумками 2022 року для повернення податку сума благодійних пожертв або благодійних внесків неприбутковим організаціям, наданих у вигляді коштів та/або майна, не може перевищувати 16% валового доходу платника податку (раніше становив 4%) [24].

Не включаються до складу їх загального оподаткованого доходу за 2022 та 2023 роки доходи, надані у вигляді коштів або товарів (у тому числі додаткових благ) платнику податку (та членам сім'ї першого ступеня споріднення), якщо:

- надаються за рахунок бюджетних коштів іноземних держав та їх державних коштів, а також від іноземних компаній та організацій, які відповідно до законодавства відповідної іноземної юрисдикції здійснюють благодійну діяльність;

- особа (платник податків), яка постраждала внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, та скористалася правом на тимчасовий захист відповідно до законодавства такої іноземної держави.

Отже, можна зробити висновок, що до 2004 року процес оподаткування доходів фізичних осіб регулювався Декретом Кабінету Міністрів України. У цей період ставка ПДФО постійно змінювалась, тому що активно розвивалися

ринкові відносини, з'являлися нові форми отримання доходів. Україні доводилося стрімко перелаштовуватись до оновленої дійсності. На той період діяла прогресивна шкала оподаткування фізичних осіб. Наприклад, по неосновному прибутку нараховувалось 20% податку. Податок на доходи фізичних осіб є обов'язковим для кожного громадянина, хто отримує будь-який прибуток. Стандартна ставка податку в розмірі 18% застосовується до доходу, отриманого як заробітна плата та інші виплати за трудовими та цивільно-правовими угодами, іноземного доходу та іншого доходу, не охопленого в інших сферах. Найбільша питома вага розподілу прибуткового податку припадає Державному бюджету України (60 %), далі 25 % від загального обсягу ПДФО розподіляється до обласних бюджетів, решта 15 % - в бюджет міст обласного значення, району, об'єднаної громади. На рахунок надходжень ПДФО на території м. Києва, то обсяги прибуткового податку поділяються таким чином: 60 % до державного бюджету та 40 % до бюджету м. Києва. Через військове вторгнення Російської Федерації запроваджено пільги з ПДФО з доходів, які виплачує роботодавець-резидент України (благодійна допомога військовослужбовцям та іншим особам, які беруть безпосередню участь у бойових діях, нецільова благодійна допомога особам, які постраждали внаслідок військової агресії Російської Федерації в Україні).

РОЗДІЛ 2

ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

2.1 Моніторинг надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України

При аналізі динаміки надходжень податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) до Зведеного бюджету України за 2017-2021 рр. (рис. 2.1), можемо зазначити про рівномірний ріст обсягів сплати даного податку. Зокрема, якщо у 2017 р. надходження податку на доходи фізичних осіб становило 185686,1 млн. грн, то у 2018 р. – 229900,6 млн. грн, у 2019 р. – 275458,5 млн. грн., у 2020 р. – 295107,3 млн. грн., у 2021 р. – 349785,5 млн. грн. дану тенденцію можемо пояснити зростанням доходів населення України (в тому числі, мінімальна заробітна плата), які базою утримання ПДФО.

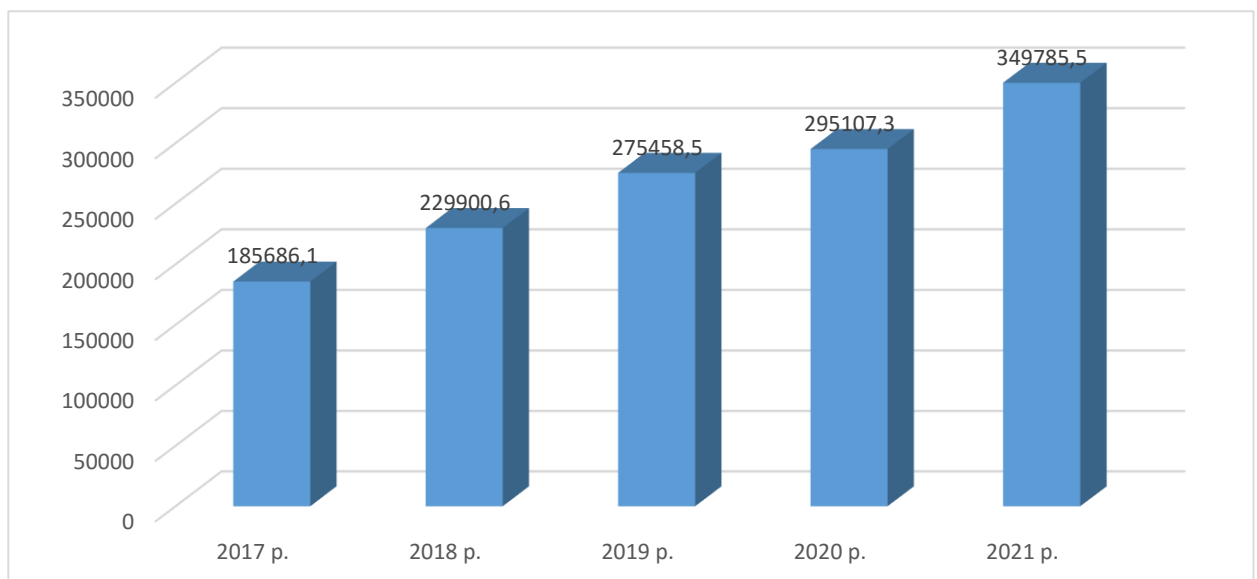

Рисунок 2.1 – Динаміка надходжень ПДФО до Зведеного бюджету України за 2017-2021 рр., млн. грн. [27; 28]

У таблиці 2.1 проведене дослідження обсягу розподілу ПДФО до державного та місцевих бюджетів. Отож, було встановлено, що за кожним видом бюджету спостерігається рівномірне зростання надходжень з даного податку. Зокрема, до Державного бюджету України надійшло у 2017 р. 75033,4 млн. грн, а до місцевих бюджетів – 110652,7 млн. грн. У 2021 році аналогічні показники становили: до Державного бюджету – 137555,2 млн. грн, що на 20273,9 млн. грн (або 17,29 %) більше, ніж у 2020 році; до місцевих бюджетів направлено 212230,3 млн. грн. податку, що на 34404,3 млн. грн. (або 19,35 %) порівняно із 2020 р.

Загалом встановлено, що надходження ПДФО до Зведеного бюджету за результатами 2021 року зросли на 54678,2 млн. грн або 18,53 % відносно даних 2020 р.

Таблиця 2.1 – Розподіл ПДФО за бюджетами у 2017-2021 рр. (без міжбюджетних трансфертів), млн. грн. [27; 28]

Вид бюджету	2017	2018	2019	2020	2021	Абсол. Відхил. 2021/2020 млн. грн.	Відн. відхил., 2021/2020 %
До державного бюджету	75033,4	91741,8	109954,0	117281,3	137555,2	20273,9	+17,29
До місцевих бюджетів	110652,7	138158,8	165504,4	177826,0	212230,3	34404,3	+19,35
Разом	185686,1	229900,6	275458,5	295107,3	349785,5	54678,2	+18,53

Паралельно із аналізом, визначеним у табл. 2.1, було здійснено дослідження часток розподілу податку в розрізі видів Зведеного бюджету України (табл. 2.2), що дає підстави зазначити: найбільша питома вага характерна для надходжень ПДФО до місцевих бюджетів України. За досліджуваний період 2017-2021 рр. дані показники суттєво не змінювалися та становили відповідно: 2017 р. – 59,6 %, 2018 р. – 61,1 %, 2019 р. – 60,1 %, 2020 р. – 60,3 %, 2021 р. – 60,7 %. Що стосується поповнення Державного бюджету України ПДФО, то частка від загальної суми становить близько 39-40 %. При аналізі абсолютних та відносних показників 2021 року до 2020 р. не

спостерігається відчутних коливань: (Державний бюджет України - 0,04 %, місцеві бюджети - + 0,4 %).

Таблиця 2.2 – Питома вага розподілу ПДФО за бюджетами у 2017-2021 рр. (без міжбюджетних трансфертів), % [27; 28]

Вид бюджету	2017	2018	2019	2020	2021	Абсол. Відхил. 2021/2020 %	Відн. відхил., 2021/2020 %
До державного бюджету	40,4	39,9	39,9	39,7	39,3	-0,4	-1,0
До місцевих бюджетів	59,6	60,1	60,1	60,3	60,7	+0,4	+0,66
Разом	100	100	100	100	100	-	-

Крім того, нами було систематизовано показники динаміки питомої ваги ПДФО в структурі доходів Зведеного бюджету України у 2017-2021 рр. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Питома вага ПДФО в структурі доходів Зведеного бюджету України у 2017-2021 рр., % [27; 28]

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	Абсол. Відхил. 2021/2020 %	Відн. відхил., 2021/2020 %
1	2	3	4	5	6	7	8
Всього доходів	100	100	100	100	100	-	-
Податкові надходження	81,4	83,3	83,0	82,5	87,5	+5,0	+6,06
Податок на доходи фізичних осіб	18,3	19,4	21,4	21,4	21,0	-0,4	-1,87
Військовий збір	1,5	1,6	1,7	1,7	1,7	-	-
Податок на прибуток підприємств	7,2	9,0	9,1	8,6	9,9	+1,3	+15,12
Рентна плата	5,0	4,2	4,0	4,1	5,4	+1,3	+31,71

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Акцизний податок	12,0	11,2	10,6	11,2	10,8	-0,4	-3,57
ПДВ	30,9	31,6	29,4	29,1	32,3	+3,2	+11,00
Ввізне/вивізне мито	2,4	2,3	2,3	2,2	2,3	+0,1	+4,55
Податок на майно	2,9	2,6	2,9	2,7	2,6	-0,1	-3,70
Єдиний податок	2,4	2,5	2,7	2,8	2,8	-	-
Інші податки та збори	0,5	0,4	0,5	0,4	0,4	-	-

Відповідно, встановлено, що серед загальних доходів податкові надходження (складовою яких є і ПДФО) становлять у 2017 р. – 81,4 %, далі, у 2021 р. даний показник зріс до відмітки 87,5 %. Зокрема визначено, що податок на доходи фізичних осіб в загальній структурі податкових надходжень до Зведеного бюджету України становить: у 2017 р. – 18,3 %, у 2018 р. - 19,4 %, у 2019 р. – 21,4 %, у 2020 р. – 21,4 %, у 2021 р. – 21,0 %. Якщо порівнювати із початковим роком аналізованого періоду, 2017 р., то можна стверджувати про збільшення питомої ваги досліджуваного податку в загальному обсязі податкових надходжень.

На рис. 2.2 ми визначили місце ПДФО в доходах Державного бюджету України у 2021 році. Так, досліджуваний податок посідає четверте місце в даній області аналізу із показником 10,6 %. На першому місці знаходиться ПДВ (частка 41,4 %), на другому – акцизний податок (частка 12,50 %), на третьому – податок на прибуток підприємств (частка – 11,40 %). Отож, можна стверджувати, що надходження в складі податку на доходи фізичних осіб посідає вагоме місце серед доходів Державного бюджету України та відіграє важливу роль у його наповненні.

Проте, якщо дослідити частку даного податку в доходах місцевих бюджетів України у 2021 році (рис. 2.3), то можна прослідкувати дещо іншу тенденцію.

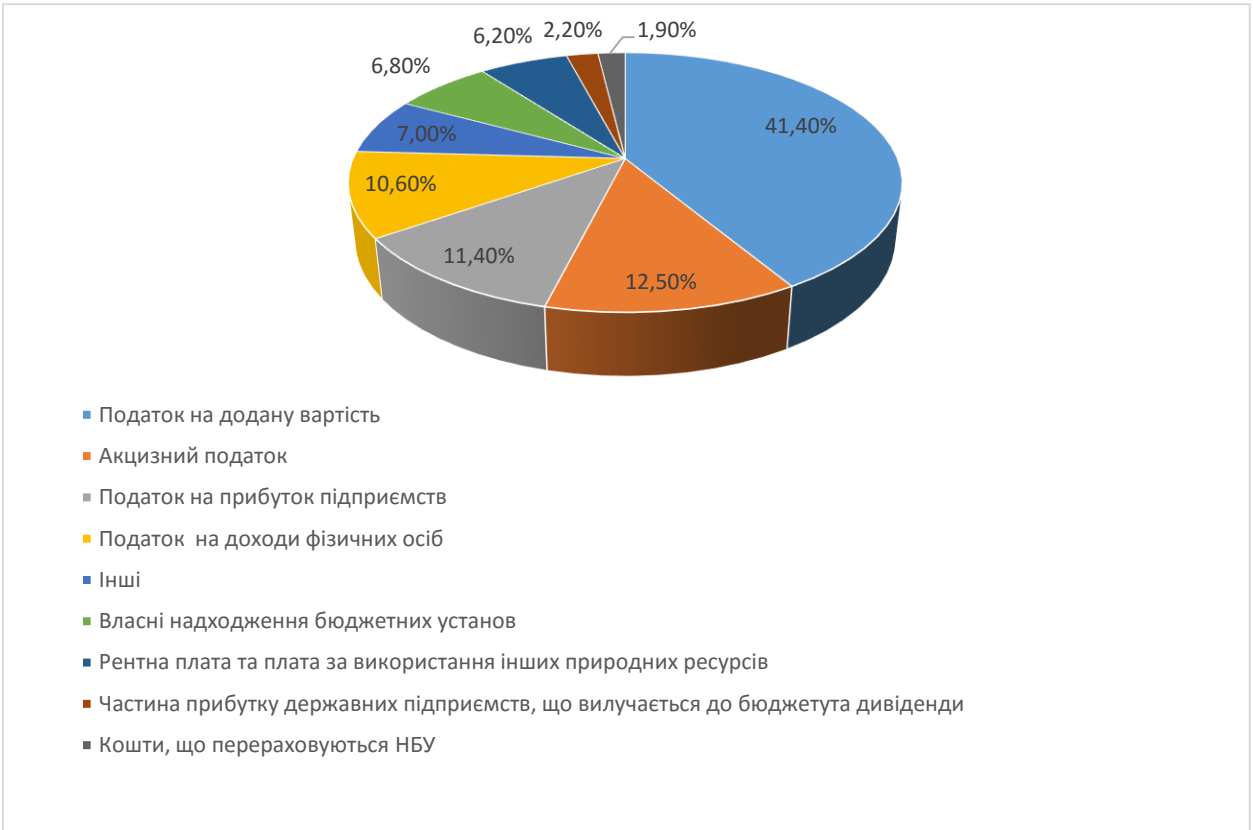

Рисунок 2.2 – Місце ПДФО в доходах Державного бюджету України у 2021 році, % [27; 28]

Найбільша частка доходів місцевих бюджетів у 2021 році - податок та збори на доходи фізичних осіб – 36,50 % від загального надходження (рис. 2.3).

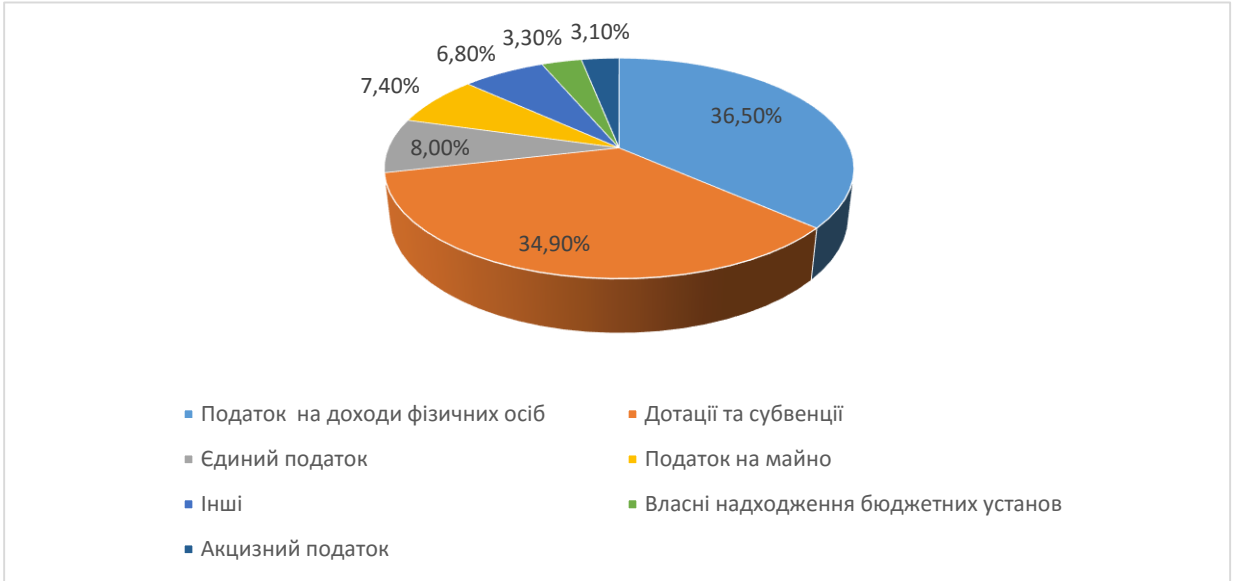

Рисунок 2.3 – Місце ПДФО в доходах місцевих бюджетів України у 2021 році, % [27; 28]

Далі провели аналіз надходження ПДФО за видами бюджетів України у 2017-2021 рр. (табл. 2.4) та, відповідно, було встановлено, що даним податком поповнюються: Державний бюджет України (у 2021 р. на 137555,2 млн. грн, що на 20273,9 млн. грн. або 17,29 % більше порівняно із 2020 р.); бюджет АРК, обласні, міські (міст Києва та Севастополя) – на 3538,9млн. грн. та на 33,83 % менше, ніж у 2020 р)); селищні – 18167,8 млн. грн., сільські – 15111,7 млн. грн. та об'єднані територіальні громади – на 142411,9 млн. грн., бюджет яких поповнився у 2021 році на 109729,4 млн. грн. або 335,74 % більше, ніж у 2020 році.

Таблиця 2.4 – Аналіз надходження ПДФО за видами бюджетів України у 2017-2021 рр., млн. грн. [27; 28]

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	Абсол. Відхил. 2021/2020 %	Відн. відхил., 2021/2020 %
Зведений бюджет, в т.ч.:	185686,1	229900,6	275458,5	295107,3	349785,5	+54678,2	+18,53
Державний	75033,4	91741,8	109954,0	117281,3	137555,2	+20273,9	+17,29
Бюджет АРК, обласні, міські (міст Києва та Севастополя)	33833,0	42501,4	51528,5	55218,3	36538,9	-18679,4	-33,83
Обласного значення	47701,8	59292,5	71576,7	63013,3	-	-63013,3	-100
Районні	23906,1	24484,6	26213,4	26911,9	-	-26911,9	-100
Міст районного значення	-	-	-	-	-	-	-
Селищні	-	-	-	-	18167,8	+18167,8	+100
Сільські	-	-	-	-	15111,7	+15111,7	+100
Об'єднаних територіальних громад	5211,6	11880,3	16185,8	32682,5	142411,9	+109729,4	+335,74

У таблиці визначена питома вага кожного із показників, що проаналізовані у табл. 2.3. Отож, левову частку надходжень податку на доходи фізичних осіб отримують за результатами 2021 року Державний бюджет України (39,3 %) та об'єднані територіальні громади (40,7 %). Дана тенденція є стабільною динамікою для Державного бюджету, натомість об'єднані територіальні громади в попередні роки дослідження (2017-2020 рр.) частка

була значно меншою – від 2,8 % (2017 р.) до 11,1 % (2020 р.). Третє місце у поповненні ПДФО посідають бюджети Обласного значення (у 2020 р. – 21,4 %) та бюджет АРК, обласні, міські (міст Києва та Севастополя) (у 2021 р. – 10,4, що на 44,39 % менше порівняно із 2020 роком).

Таблиця 2.4 – Аналіз питомої ваги надходження ПДФО за видами бюджетів України у 2017-2021 рр., % [27; 28]

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	Абсол. Відхил. 2021/2020 %	Відн. відхил., 2021/2020 %
Зведений бюджет, в т.ч.:	100	100	100	100	100	-	-
Державний	40,4	39,9	39,9	39,7	39,3	-0,4	-1,01
Бюджет АРК, обласні, міські (міст Києва та Севастополя)	18,2	18,5	18,7	18,7	10,4	-8,3	-44,39
Обласного значення	25,7	25,8	26,0	21,4	-	-21,4	-100
Районні	12,9	10,6	9,5	9,1	-	-9,1	-100
Міст районного значення	-	-	-	-	-	-	-
Селищні	-	-	-	-	5,2	+5,2	+100
Сільські	-	-	-	-	4,3	-4,3	+100
Об'єднаних територіальних громад	2,8	5,2	5,9	11,1	40,7	+29,6	+266,67

Отже, можна зробити висновок про рівномірний ріст обсягів сплати даного ПДФО. Зокрема, якщо у 2017 р. надходження становило 185686,1 млн. грн, то у 2018 р. – 229900,6 млн. грн, у 2019 р. – 275458,5 млн. грн., у 2020 р. – 295107,3 млн. грн., у 2021 р. – 349785,5 млн. грн. дану тенденцію можемо пояснити зростанням доходів населення України. Дослідження часток розподілу податку в розрізі видів Зведеного бюджету України, що дає підстави зазначити: найбільша питома вага характерна для надходжень ПДФО до місцевих бюджетів України. Встановлено, що серед загальних доходів податкові надходження (складовою яких є і ПДФО) становлять у 2017 р. – 81,4 %, далі, у 2021 р. даний показник зріс до відмітки 87,5 %. Лівову частку надходжень ПДФО отримують за результатами 2021 року Державний бюджет

України (39,3 %) та об'єднані територіальні громади (40,7 %). Зокрема визначено, що податок на доходи фізичних осіб в загальній структурі податкових надходжень до Зведеного бюджету України становить: у 2017 р. – 18,3 %, у 2018 р. - 19,4 %, у 2019 р. – 21,4 %, у 2020 р. – 21,4 %, у 2021 р. – 21,0 %.

2.2 Стан податку на доходи фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів Києва

Перш, ніж проаналізувати стан податку на доходи фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів Києва, проведемо дослідження обсягів доходів бюджету м. Києва за 2017-2021 рр. (рис. 2.4). Найвищі показники доходів характерні для 2018 р. (57130,9 млн. грн.) та 2021 р. (61099,7 млн. грн.).

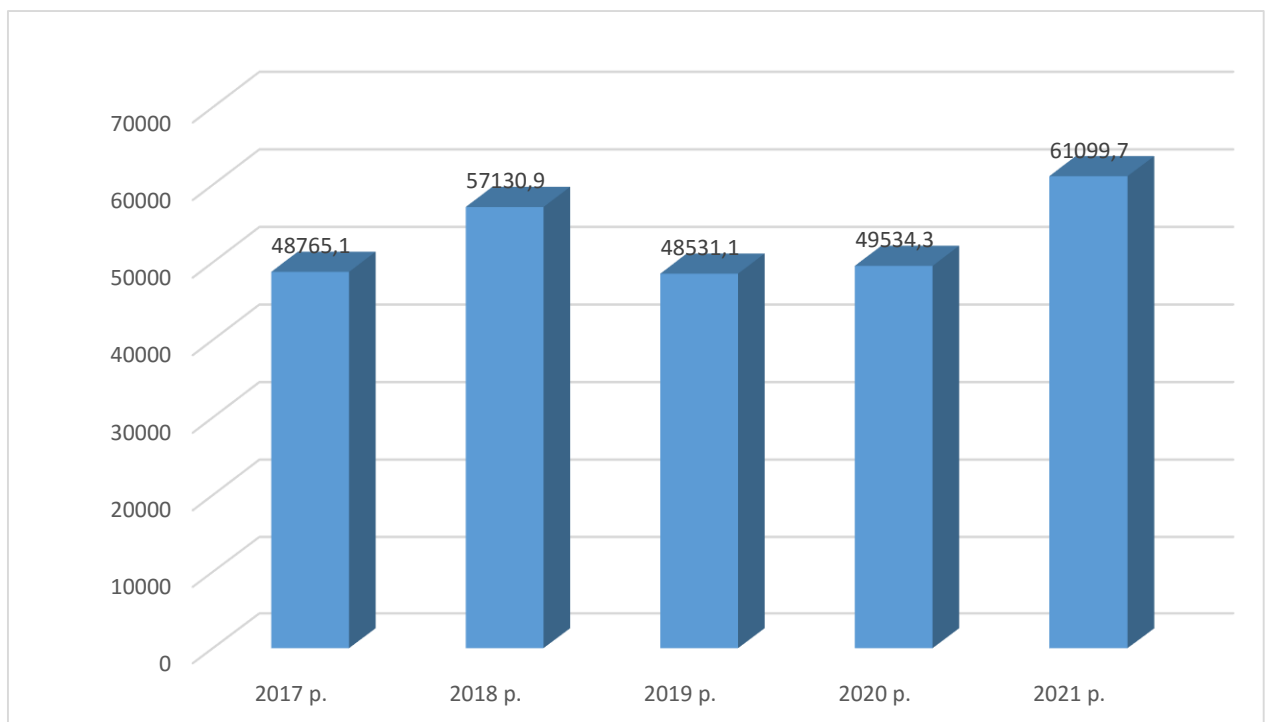

Рисунок 2.4 – Динаміка доходів бюджету м. Київ за 2017-2021 рр.. млн. грн. [27; 28]

грн. [27; 28]

На період 2019-2020 рр. спостерігається певний спад надходжень до бюджету м. Києва. Вважаємо дана тенденція сталася через поширення коронавірусу COVID-19 та скорочення економічної активності як бізнесу та і населення, що вплинуло на обсяги отриманих доходів фізичних осіб.

На основі даних рис.2.5 було обраховано темпи зростання доходів бюджету м. Київ за 2017-2021 рр., що дає підстави стверджувати – бюджет досліджуваного міста протягом аналізованого періоду лише зростає. Так, у 2017 р. – на 126,1 %, у 2018 р. – 117,2 %, у 2019 р. – 116,3 %, у 2020 р. – 102,1 %, у 2021 р. – 123,3 %.

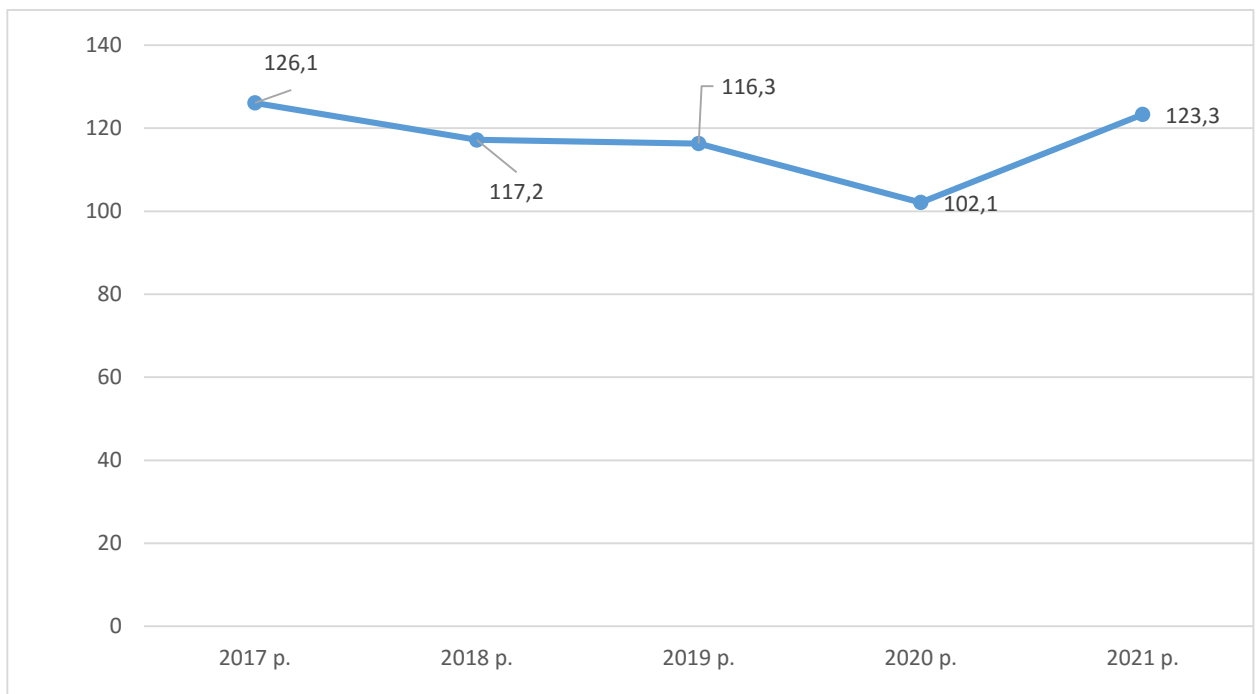

Рисунок 2.5 – Аналіз темпів зростання доходів бюджету м. Київ за 2017-2021 рр., % [27; 28]

Дослідивши динаміку загальних обсягів доходів бюджету м. Києва, варто звернути увагу і на показники бюджетів областей України та зробити порівняльний аналіз їх значень (табл. 2.5). Отож, дані таблиці 2.5 свідчать про вагоме місце доходів бюджету м. Києва порівняно із рештою областей України.

Таблиця 2.5 – Місце доходів бюджету м. Києва порівняно із обласними бюджетами за 2017-2021 , млн. грн. [27; 28]

Область	2017	2018	2019	2020	2021	Частка до загального обсягу бюджетів, %
Україна	50098,3	562421,8	300229,3	311304,8	378013,3	100
м. Київ	48765,1	57130,9	48531,1	49534,3	61099,7	16,16
Вінницька	20615,1	22833,8	10802,3	10987,8	12615,5	3,34
Волинська	13628,0	15000,7	5407,6	5851,8	6867,8	1,82
Дніпропетровська	43419,2	49652,0	31682,8	32042,1	41602,5	11,01
Донецька	25823,7	26505,7	14659,6	15108,9	17940,6	4,75
Житомирська	15634,2	17630,2	7760,3	8020,3	9624,9	2,55
Закарпатська	14011,3	16034,8	5998,6	5976,6	7149,5	1,89
Запорізька	22271,3	24741,2	13568,5	13994,0	16933,6	4,48
Івано-Франківська	16992,9	18829,7	6829,7	7089,8	8562,7	2,27
Київська	26078,6	28235,1	17077,6	18602,5	22265,9	5,89
Кіровоградська	12125,8	13700,5	6435,5	6733,7	7808,3	2,07
Луганська	8033,4	9222,5	3861,1	4186,9	4993,2	1,32
Львівська	32088,4	34840,3	17653,7	18608,1	22511,4	5,96
Миколаївська	13348,2	14720,8	7496,5	7934,9	9231,5	2,44
Одеська	29215,6	32280,1	18495,2	19172,4	22343,8	5,91
Полтавська	20215,0	23217,0	13039,0	13054,8	16674,5	4,41
Рівненська	14868,3	16620,9	5809,1	6273,7	7654,0	2,02
Сумська	13956,6	15601,0	7055,7	7351,6	8699,6	2,3
Тернопільська	12632,2	13992,1	5102,0	5377,6	6637,5	1,76
Харківська	31162,1	36274,6	20983,5	21842,3	26896,0	7,12
Херсонська	11672,0	13451,1	5751,3	6050,5	7136,4	1,89
Хмельницька	16168,3	17792,8	7782,8	8065,7	9808,7	2,59
Черкаська	16044,5	17561,2	7923,6	8435,8	9950,9	2,63
Чернівецька	10228,3	11638,0	3926,3	3964,4	4773,7	1,26
Чернігівська	13100,2	14914,5	6595,9	7044,3	8230,0	2,18

Зокрема встановлено, що за 2021 рік м. Києву належить найбільший показник частки в доходах Зведеного бюджету України (16,16 %), далі йдуть Дніпропетровська область (11,01 %), Київська (5,89 %), Одеська (5,91 %), Львівська (5,96 %), Донецька (4,75 %), Запорізька (4,48 %) та Полтавська області (4,41 %) (рис. 2.6).

Таким чином, отримані результати аналізу свідчать про значний вплив надходжень податків та зборів від м. Києва на Зведений бюджет України.

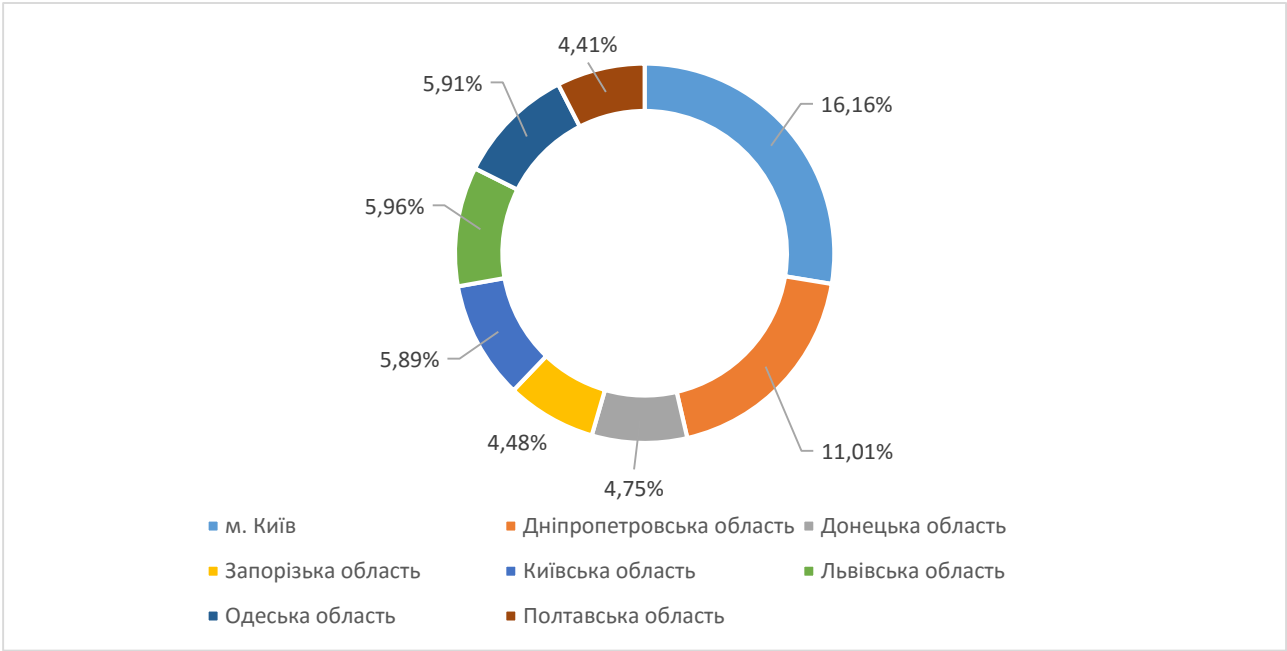

Рисунок 2.6 – Частка доходів бюджету м. Київ та найбільших областей України в Державному бюджеті України у 2021 році, % [27; 28]

Далі проаналізуємо особливості надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб до місцевого бюджету м. Києва за 2017-2021 рр. (рис. 2.7). Встановлено, що протягом даного періоду обсяг утриманого податку зростає.

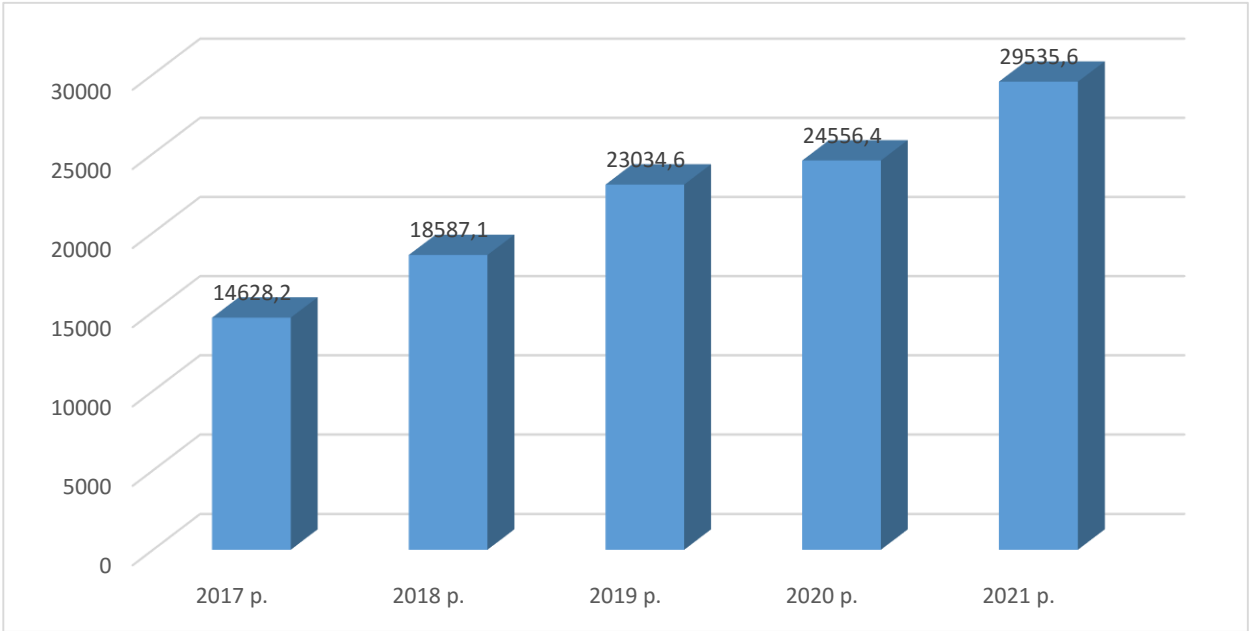

Рисунок 2.7 – Динаміка надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевого бюджету м. Києва за 2017-2021 рр., млн. грн. [27]

На рис. 2.8 приведений аналіз складу ПДФО в місцевому бюджеті м. Києва. Встановлено, що із ростом доходів місцевого бюджету міста зростали і надходження податку на доходи фізичних осіб та визначається вагома частка даного податку в бюджеті Києва. Наприклад, за 2021 рік при загальному обсязі бюджету міста 61099,7 млн. грн., обсяг ПДФО становив 29535,6 млн. грн.

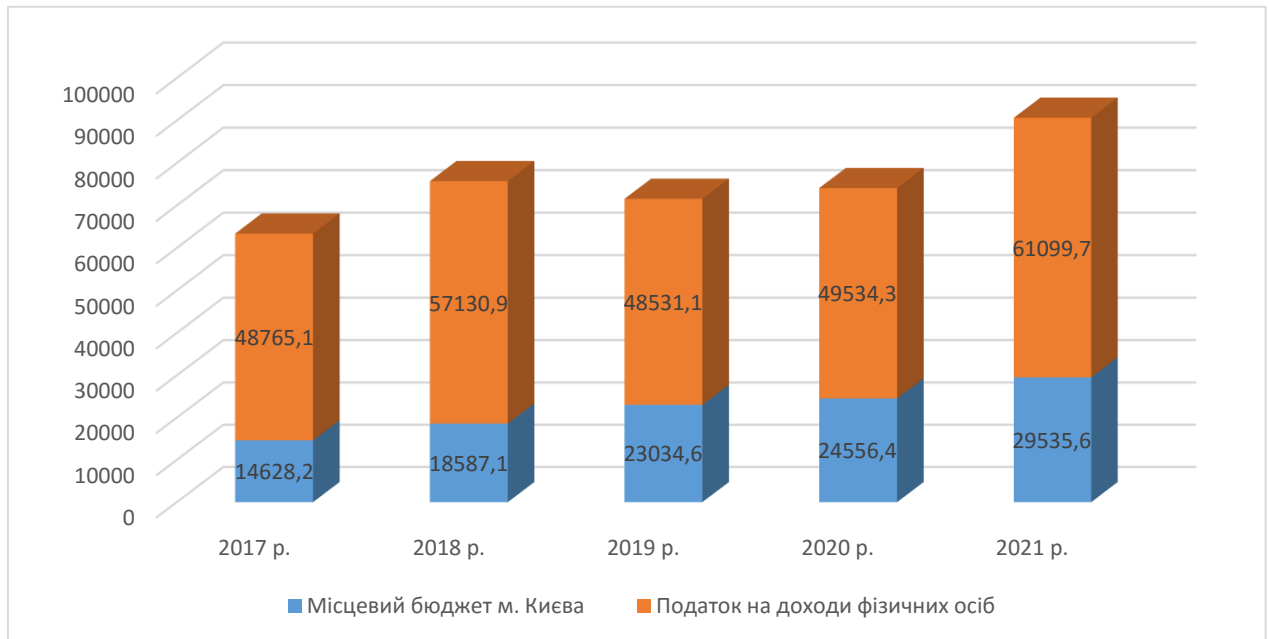

Рисунок 2.8 – Обсяг податку на доходи фізичних осіб у місцевому бюджеті м. Києва за 2017-2021 рр., млн. грн. [27; 28]

Далі проведемо аналіз обсягів надходжень податку на доходи фізичних осіб в структурі доходів місцевого бюджету м. Києва у 2017-2021 рр. (табл. 2.6)

Таблиця 2.6 – Обсяг надходжень податку на доходи фізичних осіб в структурі доходів місцевого бюджету м. Києва у 2017-2021 рр., млн. грн. [27; 28]

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	Абсол. Відхил. 2021/2020 млн. грн.	Відн. відхил., 2021/2020 %
1	2	3	4	5	6	7	8
Всього податкові надходження, в т.ч.:	30122,3	36483,8	44016,1	46068,8	55808,6	+9739,8	+21,14

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8
Податок та збір на доходи фізичних осіб	14628,2	18587,1	23034,6	24566,4	29535,6	+4969,2	+20,23
Податок на прибуток підприємств	3025,6	4284,8	5106,2	5136,0	6373,7	+1237,7	+24,1
Рентна плата	51,0	52,9	47,1	31,0	31,6	+0,6	+1,94
Акцизний податок	1565,6	1732,7	1896,8	2166,6	2533,8	+367,2	+16,95
Податок на майно	5545,8	5984,8	6880,0	6470,7	7390,1	+919,4	+14,21
Єдиний податок	4133,9	5486,4	6915,6	7625,9	9823,6	+2197,7	+28,82
Інші податки та збори	1125,4	290,5	36,5	35,2	43,7	+8,5	+24,15

Дослідивши структуру основних надходжень до бюджету м. Києва, можемо зазначити, що ПДФО є ключовим податком за обсягами протягом всього досліджуваного періоду. При цьому, за даними табл. 2.6 спостерігається ріст всіх видів доходів, зокрема ПДФО (за результатами 2021 року на 4969,2 млн. грн або 20,23 % порівняно із 2020 роком). Дана ситуація підтверджує ріст доходів населення м. Києва, які основною базою утримання податку з громадян.

Досліджуючи статті наповнення місцевого бюджету м. Києва, також варто звернути увагу, що друге місце, після ПДФО посідає єдиний податок (9823,6 млн. грн.), далі - податок на прибуток підприємств (за 2021 р. – 6373,7 млн. грн.), акцизний податок (2533,8 млн. грн.) тощо.

На рис. 2.9 графічно представили частку основних статей доходу місцевого бюджету м. Києва у 2021 році.

Рисунок 2.9 – Місце податку на доходи фізичних осіб в доходах місцевих бюджету м. Києва у 2021 році, млн. грн. [27; 28]

Отже, можна зробити висновок, що на період 2019-2020 рр. спостерігається певний спад надходжень до бюджету м. Києва. Вважаємо дана тенденція сталася через поширення коронавірусу COVID-19 та скорочення економічної активності як бізнесу та і населення, що вплинуло на обсяги отриманих доходів фізичних осіб. Можна визначити вагоме місце доходів бюджету м. Києва порівняно із рештою областей України. Встановлено, що із ростом доходів місцевого бюджету міста зростали і надходження податку на доходи фізичних осіб та визначається вагома частка даного податку в бюджеті Києва. Наприклад, за 2021 рік при загальному обсязі бюджету міста 61099,7 млн. грн., обсяг ПДФО становив 29535,6 млн. грн. Дослідивши структуру основних надходжень до бюджету м. Києва, можемо зазначити, що ПДФО є ключовим податком за обсягами протягом всього досліджуваного періоду. При цьому, спостерігається ріст всіх видів доходів, зокрема ПДФО (за результатами 2021 року на 4969,2 млн. грн або 20,23 % порівняно із 2020 роком). Дана ситуація підтверджує ріст доходів населення м. Києва, які основною базою утримання податку з громадян.

2.3 Аналіз ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

З наведеного дослідження в роботі надходжень ПДФО до Зведеного бюджету України і розподілу їх по бюджетам різних рівнів можна стверджувати, що за 2017 – 2021 рік спостерігається стійка тенденція до зростання обсягів надходження ПДФО до бюджетів, а також зростання їх частки як в ВВП, доходах бюджетів так і в загальних обсягах сплати податків. Опрацювання практичних даних показує, що ПДФО є одним з основних джерел формування фінансових ресурсів держави.

Основний чинник, що здійснив суттєвий вплив на обсяги надходження ПДФО до зведеного бюджету виявилась середня заробітна плата працюючих. Отже на протязі періоду з 2017 по 2021 рік кожна гривня зростання середньої заробітної плати працюючих приносила щорічно в зведений бюджет України зростання ПДФО на 26,3 млн. грн. (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Динаміка економічних показників, що впливають на надходження ПДФО до Державного бюджету України за 2017–2021 рр. [26; 27]

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	Абсол. Відхил. 2021/2020 млн. грн.	Відн. відхил., 2021/2020 %
1	2	3	4	5	6	7	8
Середньомісячна заробітна плата, грн.	6008	7711	9223	10727	12337	+1610	+15,01
Середньорічна чисельність населення, зайнятого в економіці, тис. осіб	16156,4	16360,9	16578,3	15915,3	15610,0	-305,3	-1,92
Індекс зростання споживчих цін,%	113,7	109,8	104,1	105,0	110,0	+5,0	+4,76

ПДФО – друге за вагомістю джерело бюджетних доходів. Його обсяг складав в 2021 році 349,8 млрд. грн. Драйверами його нарощення в післякризовий період стало підняття мінімальної зарплати (бази справляння податку), активні дії державних органів (зокрема, податкової служби разом із Держпраці) із легалізації неофіційно працевлаштованих громадян (а точніше зарплати, яку вони отримували) та відновлення довіри до банківської системи (сприяло збільшенню депозитних вкладів, і як результат, надходженню ПДФО від оподаткування відсотків за депозитами) [44].

Протягом останніх років сплата ПДФО загалом по Україні має тенденцію до зростання. Абсолютний приріст обсягів ПДФО доповнився збільшенням його частки у ВВП України до 6,4% в 2021 році з причин наведених вище. Зауважимо, що такий рівень порівнянний з показниками розвинутих європейських країн. Частка ПДФО у доходах зведеного бюджету України складає в 2021 році 21,0% [27]. Це дозволило індивідуальному прибутковому податку залишатися другим (після ПДВ) за вагомістю податковим інструментом акумулювання доходів зведеного бюджету України. Коефіцієнт ефективності ПДФО у ВВП, що використовується як сумарний індикатор ефективності податку, має тенденцію до зростання, що, безумовно, є позитивною динамікою (табл. 2.8). Отже, загалом можна дійти висновку про суттєве фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб.

Таблиця 2.8 – Динаміка питомої ваги ПДФО у ВВП в поточних цінах за 2011–2016 рр.,% [26; 27]

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	Абсол. Відхил. 2021/2020 млн. грн.	Відн. відхил., 2021/2020 %
1	2	3	4	5	6	7	8
ПДФО	185686,1	229900,6	275458,5	295107,3	349785,5	+54678,2	+18,53
ВВП в поточних цінах	2982920	3558706	3974564	4194102	5459574	+1265472	+30,17
Частка ПДФО в ВВП	6,22	6,46	6,93	7,04	6,41	-0,63	-8,95

Основне джерело сплати ПДФО - це заробітна плата працівників, податок на доходи з зарплати складає в 2021 році 82,6 % від загального надходження ПДФО до зведеного бюджету України. За останні 5 років він має тенденцію до збільшення за рахунок зниження часток інших елементів ПДФО (рис. 2.10).

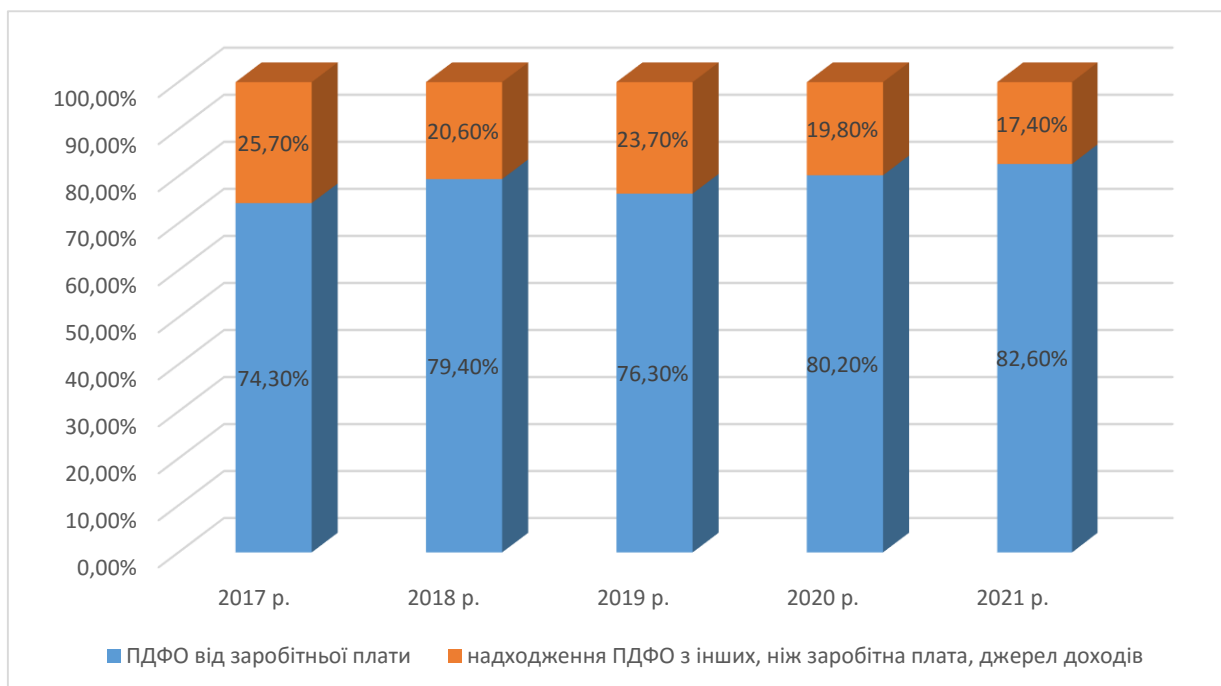

Рисунок 2.10 – Частка ПДФО із заробітної плати в надходженнях ПДФО до Зведеного бюджету України (без військового збору) за 2017–2021 рр., % [28]

Надходження ПДФО за останні декілька років складають десяту частку усіх доходів Державного бюджету, частка податку на доходи фізичних осіб в податкових надходженнях досягла в 2021 році 12,4%. Тому можна стверджувати, що податок на доходи фізичних осіб є бюджетоутворюючим податком, який відіграє важливу роль у формуванні ресурсної бази Державного бюджету України. На відміну від Державного бюджету України, для місцевих бюджетів його фіскальна роль ще вище.

Основний чинник, що здійснив суттєвий вплив на обсяги надходження ПДФО до зведеного бюджету виявилась середня заробітна плата працюючих.

Отже на протязі періоду з 2011 по 2021 рік кожна гривня зростання середньої заробітної плати працюючих приносила щорічно в зведений бюджет України зростання ПДФО на 26,3 млн. грн. [32]

За результатами проведеного в роботі прогнозування надходжень податку на доходи фізичних осіб до зведеного бюджету України в 2022 та 2023 роках виявлено, що з 98% ймовірністю надходження ПДФО за 2022 рік складуть 418 млрд. грн., що на 58,7 млрд. грн., або 16,3% (приріст надходжень ПДФО в 2021 році складає 17,55% до 2020 року) більше, ніж фактичні надходження в 2021 році, а в 2023 році цей обсяг складе 481,8 млрд. грн.: на 63,8 млрд. грн. (або на 15,3%) більше прогнозного значення 2021 року (рис. 2.11).

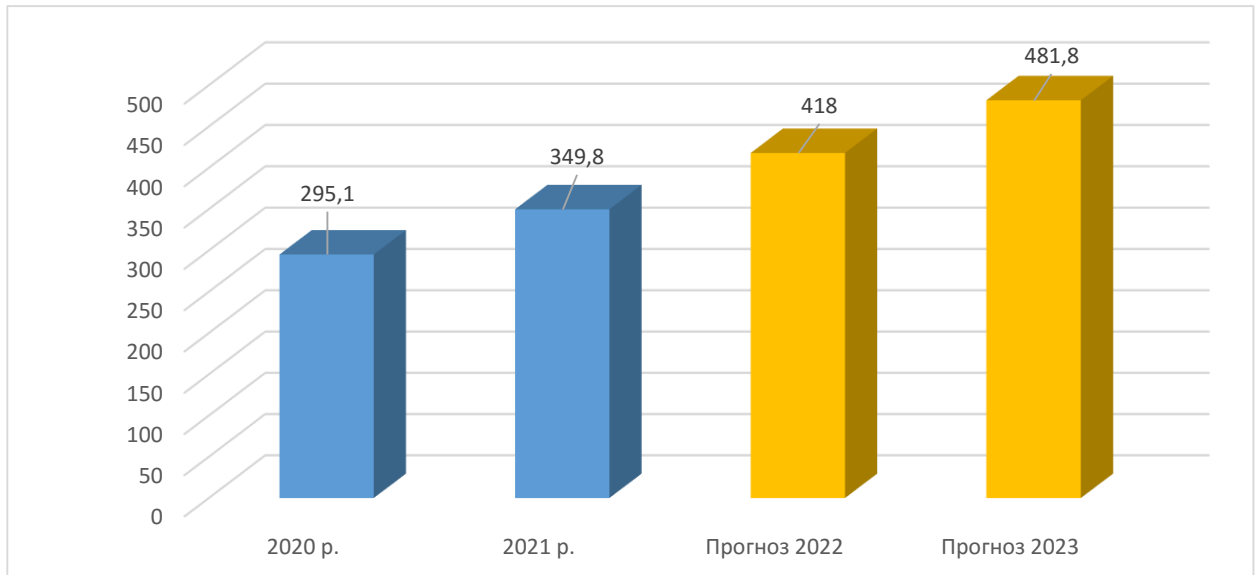

Рисунок 2.11 – Прогноз надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України на 2022-2023 рр., млрд. грн. [26; 27]

ПДФО, як загально-національний податок має свої фактори впливу. На збільшення фіскальної ефективності безпосередньо прямих податків впливають такі вагомні чинники, як рівень доходів юридичних і фізичних осіб, можливість нарощування ними власного капіталу, інвестиційний клімат в економіці загалом та у галузевому розрізі, рівень доходів і витрат населення,

інфляція в країні, стабільність та передбачуваність змін податкового законодавства тощо.

Отже, можна зробити висновки, що ПДФО – друге за вагомістю джерело бюджетних доходів. Його обсяг складав в 2021 році 349,8 млрд. грн. Основний чинник, що здійснив суттєвий вплив на обсяги надходження ПДФО до зведеного бюджету виявилась середня заробітна плата працюючих. Отже на протязі періоду з 2017 по 2021 рік кожна гривня зростання середньої заробітної плати працюючих приносила щорічно в зведений бюджет України зростання ПДФО на 26,3 млн. грн. Протягом останніх років сплата ПДФО загалом по Україні має тенденцію до зростання. Абсолютний приріст обсягів ПДФО доповнився збільшенням його частки у ВВП України до 6,4% в 2021 році з причин наведених вище. Зауважимо, що такий рівень порівнянний з показниками розвинутих європейських країн. Надходження ПДФО за останні декілька років складають десятку частку усіх доходів Державного бюджету, частка податку на доходи фізичних осіб в податкових надходженнях досягла в 2021 році 12,4%. Тому можна стверджувати, що податок на доходи фізичних осіб є бюджетоутворюючим податком, який відіграє важливу роль у формуванні ресурсної бази Державного бюджету України. На відміну від Державного бюджету України, для місцевих бюджетів його фіскальна роль ще вище. Очікується, що надходження ПДФО за 2022 рік складуть 418 млрд. грн., що на 58,7 млрд. грн., або 16,3% (приріст надходжень ПДФО в 2021 році складає 17,55% до 2020 року) більше, ніж фактичні надходження в 2021 році, а в 2023 році цей обсяг складе 481,8 млрд. грн.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ СТЯГНЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

3.1 Досвід розвинених країн щодо державного регулювання оподаткування доходів громадян

Проаналізуємо особливості стягування податку на особисті доходи у деяких країнах світу. У більшості розглянутих зарубіжних країнах застосовуються прогресивні податкові ставки. Так, в додатку А представлені ставки ПДФО у країнах-членах ЄС. Відповідно бачимо, що у Болгарії та Румунії розмір податку становить найменше – 10 %, далі йде Угорщина – 15 %, у Литві та Естонії ПДФО стягується в розмірі 20 %. У Франції, Німеччині, відповідно, податок на доходи фізичних осіб утримується на рівні 45 %. Найбільший відсоток даного податку стягується у Фінляндії (56,95 %) [13].

На рис. 3.1 ми представили список країн, які не є членами ЄС та їх ставки ПДФО.

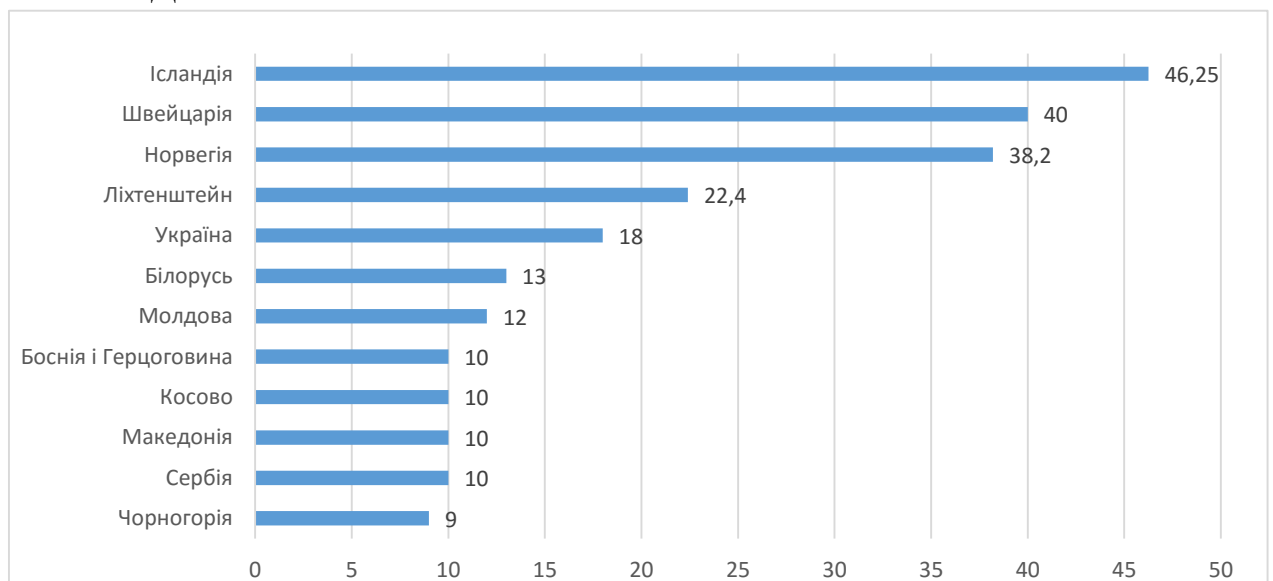

Рисунок 3.1 – Ставки ПДФО у європейських країнах, які не є членами ЄС [13; 37]

Серед представлених країн (рис. 3.1) найменша ставка ПДФО у Чорногорії (9 %), у Боснії і Герцеговині, Косово, Македонії та Сербії податок стягується у розмірі 10 %. Найбільше утримується прибутковий податок у Норвегії (38,2 %), Швейцарії (40 %) та Ісландії (46,25 %) [13].

У країнах, де використовується прогресивна шкала оподаткування, диференційовані не лише ставки податку доходи фізичних осіб, залежно від рівня доходу, що забезпечує соціальну справедливість оподаткування. У більшості країн з розвинутою ринковою економікою мінімум не обкладається прибутковим податком та передбачено, з урахуванням сімейного стану, професійної діяльності, витрат, вироблених платником податків.

У практиці оподаткування європейських країн, залежно від сімейного статусу платника податків застосовуються різні схеми оподаткування доходів. Так, у Німеччині для неодружених громадян встановлено меншу суму неоподаткованого мінімуму, ніж для осіб, одружених. У ряді країн ставка прибуткового податку для одиноких платників податків вища, ніж для подружніх пар: у Швеції на 8%, у Франції – на 7%, в Італії – на 2%. У США, Ірландії, Німеччині прибутковим податком може оподатковуватися як дохід окремого громадянина, і дохід сім'ї, що дозволяє знизити податковий тягар [37]. Надаються додаткові пільги платникам податків, які мають дітей або інших утриманців – членів сім'ї.

Законодавством більшості економічно розвинених країн передбачено зменшення оподатковуваних доходів у сумі фактично вироблених платником податків витрат. Наприклад, у Великій Британії оподатковуваний дохід зменшується на суму відсотків, що виплачуються за кредит на купівлю будинку, в Ірландії – витрат, пов'язаних з роботою, внесків на страхування життя та на медичне страхування, у Швеції - витрат, пов'язаних з роботою, відсотків за позиками, внесків на пенсійне забезпечення та на страхування життя [22].

Внаслідок застосування прогресивної шкали, а також податкових знижок та пільг при оподаткуванні доходів фізичних осіб рівень сумарного

податкового навантаження на доходи громадян (співставлення виплачених прибуткових податків та соціальних платежів до бази оподаткування) значно менше, ніж максимальна ставка податку для економічно розвинених країн та значно більша – для постсоціалістичних країн (Болгарія, Угорщина, Україна).

У більшості економічно розвинених країн прибутковий податок є основним джерелом наповнення бюджету, незважаючи на високу соціальну складову прибуткового податку. Наприклад, в США податок із доходів фізичних осіб забезпечує близько 50% податкових надходжень, у Франції – 1/5, а загалом країнами ЄС близько 1/4 податкових надходжень їх консолідованого бюджету [38].

Оподатковуваний дохід у Франції складається з річного доходу, отриманого від різних джерел. Дохід визначається за його характером, а потім при розрахунку чистого оподаткованого доходу застосовуються податкові пільги, відрахування та договірні положення країн з урахуванням прогресивних податкових ставок.

Прибутковий податок у Франції стягується за прогресивними ставками з максимальною ставкою 45% [37]. Існує режим спільного оподаткування для подружніх пар та осіб, які уклали громадянський союз. Податок оцінюється за сукупним доходом членів домашнього господарства, включаючи утриманців.

У загальному вигляді ставки прибуткового податку у Франції можна подати наступним чином (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1– Ставки прибуткового податку для фізичних осіб у Франції [37]

Права межа, євро	Ліва межа, євро	Ставка ПДФО, %
0	9 806	0
9 807	27 085	14
27 086	72 616	30
72 617	153 782	41
153 783	-	45

Проте схема розрахунку досить складна. Розмір неоподаткованого доходу та порогові значення для подальшої прогресії залежать від кількості

членів сім'ї. У В рамках системи сімейних коефіцієнтів встановлено коридори доходу, до яких застосовуються податкові ставки, що визначаються шляхом поділу оподаткованого доходу сім'ї на кількість членів сім'ї. Податкове зобов'язання потім розраховується шляхом множення податку, розрахованого на одного члена сім'ї, на їх кількість. Система коефіцієнтів представлена таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Сімейна система коефіцієнтів з прибуткового податку у Франції [21; 37]

Склад сім'ї	Коефіцієнт
Самотній платник податків	1
Одружена пара без дітей	2
Одружена пара з одним дитиною	2,5
Одружена пара з двома дітьми	3
Кожна додаткова дитина у одруженої пари (більше 2 дітей)	+1

Найбільш багаті громадяни Франції сплачують податок на багатство (wealth tax). Його ставки представлені у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Ставки податку на багатство у Франції [21; 37]

Рівень доходу, євро	Ставка ПДФО, %
До 800000 €	0
800000 € - 1300000 €	0,5
1300000 € - 2570000 €	0,7
2570000 € - 5000000 €	1
5000000 € - 10000000 €	1,25
Свьше 10000000 €	1,5

Закон про прибутковий податок Німеччини розрізняє кілька категорій доходів, у тому числа доходи: від зайнятості, самозайнятості, інвестицій, бізнесу та нерухомості.

Оподатковуваний дохід визначається шляхом віднімання із загальної суми спеціальних відрахувань. Варто зазначити, що в Німеччині, як і в багатьох інших розвинених країнах, є неоподатковуваний податковим податком мінімум у розмірі: 8820 євро на рік - для окремих платників податків та 17640 євро - для подружніх пар, що подають спільну податкову декларацію на рік (табл.3.4).

Таблиця 3.4 - Ставки прибуткового податку в Німеччині [21; 37]

Оподатковуваний діапазон доходу для самотніх платників податків (EUR)		Оподатковуваний діапазон доходу для сімейних платників податків (EUR)		Ставка податку ПДФО, %
від	до	від	до	
0	8820	0	17640	0
8820	54058	17640	108116	14
54058	256304	108116	512608	42
256304	і вище	512608	і вище	45

Щоб покращити економічну ситуацію та інфраструктуру, уряд країни стягує додатковий «солідарний» податок розмірі 5,5% від усіх індивідуальних прибуткових податків.

При обчисленні ПДФО проводиться значна кількість відрахувань. Так, дохід може бути зменшений на [21; 38]:

- відрахування на дітей (надаються на кожну дитину віком до 18 років; віці до 21 років, якщо дитина без роботи і зареєстрована як безробітна; у віці до 25 років, якщо дитина відвідує коледж чи університет, або отримує професійну підготовку) у сумі 182 євро на місяць на кожну дитину для обох батьків (відповідно, при поданні спільної податкової декларації сума відрахування становитиме 364 євро на місяць);

- 30% витрат на освіту дітей (але не більше 5000 євро на рік за кожну дитину);

- дві третини витрат на догляд за дітьми (наприклад, дитячий садок, няня) доти, доки дитина не досягне віку 13 років (максимум відрахування - 4000 євро на рік);

- витрати, понесені працівником для створення, захисту або збереження доходів від зайнятості (проїзд до місця роботи та назад, придбання професійної літератури, членські внески професійних організацій) або стандартне відрахування для працюючих платників податків. За замовчуванням ці витрати приймаються як вирахування у сумі 1000 євро без надання виправдувальних документів, однак, якщо платник податків витратив

протягом року велику суму, він може відняти фактичні витрати з наданням відповідних доказів;

- стандартне відрахування з доходу для пенсіонерів (становить 102 євро на рік);
- внески за договорами страхування для догляду за хворими та похилого віку особами (у повному обсязі);
- внески до фондів базового медичного страхування, здійснених фізичним особою;
- внески за договорами страхування життя, здоров'я, відповідальності тощо (в межах встановлених лімітів).

ПДФО у США має досить складну систему розрахунку. Для цілей його справляння всі платники класифікуються за 5 основними групами: не одружений (самотній); голова сімейства; одружений та заповнює спільну декларацію; вдівець; одружений та заповнює окрему декларацію [4].

Для кожної з категорій платників передбачено власні прогресивні ставки з податку (таблиця 3.5) та величина стандартних відрахувань (неоподаткованого доходу) (таблиця 3.6).

Таблиця 3.5 - Ставки прибуткового податку США [4; 8]

Ставка податку, %	Розмір доходу за категоріями платників		
	Одинокий	Сім'я (спільна декларація)	Голова сімейства
0	\$ 0	\$ 0	\$ 0
12	\$ 9525	\$ 19050	\$ 13600
22	\$ 38700	\$ 77400	\$ 51800
24	\$ 82500	\$ 165000	\$ 82500
32	\$ 157500	\$ 315000	\$ 157500
35	\$ 200 000	\$ 400 000	\$ 200 000
37	\$ 500 000	\$ 600 000	\$ 500 00

Таблиця 3.6 - Величина стандартних відрахувань США [4; 8]

Статус отримувача відрахувань	Сума відрахування, дол. США
Не одружений (одинокий)	\$ 12000
Голова сімейства	\$ 24000
Сім'я	\$ 18000

Слід зазначити той факт, що стандартні відрахування надаються платникам податків лише до досягнення доходом встановленого рівня. Після перевищення певної межі рівня доходу величина відрахування поступово скорочується до того моменту, поки не прирівнюється до 0.

Замість стандартного вирахування у загальній сумі платник податків-резидент може скористатися такими відрахуваннями [4]:

- індивідуальні внески на пенсійний рахунок у межах найменшої суми компенсації, включеної до доходу, або 5500 дол. США (11 000 дол. США для подружжя, що подає спільний дохід). Сума збільшується на 1000 доларів США для будь-якого платника податків у віці 50 років і більше. Відрахування припиняється, якщо скоригований валовий дохід перевищує певні ліміт [13]:

- відсотки за студентськими позиками;
- медичні витрати, що перевищують 7,5% від скоригованого валового доходу;
- благодійні внески;
- відсотки за іпотечною заставною (обмежені відсотками за сумою позик на суму не більше 750 000 дол. США або 1,1 млн. дол. США, якщо заборгованість по придбання виникла до 15 грудня поточного року);
- збитки від нещасних випадків та крадіжок, зазнані внаслідок визнаної державою катастрофи (понад 10 відсотків від скоригованого валового доходу);
- суми податків на майно та дохід (до 10000 дол. США) та ін.

Як показує проведений аналіз, більшість країн застосовує прогресивну шкалу при прибутковому оподаткуванні, проте кількість кроків прогресії та їх розмір відрізняються від країни до країни. Спостерігається і досить широкі відмінності у ставках. Звісно ж, наявність прогресії більшою мірою відповідає сучасним уявленням про справедливість у прибутковому оподаткуванні фізичних осіб, проте про справедливість оподаткування загалом неможливо говорити тільки на основі наявності чи відсутності прогресії у прибутковому оподаткуванні, її ступеня. Правильніше в даному випадку оцінювати реальне податкове навантаження, що лягає на платника податків, а також можливість

платника податків після сплати податку забезпечити певний рівень життя. Практично в усіх країнах є неоподатковуваний мінімум або його аналог у вигляді податкового відрахування (податкового кредиту). Це, безумовно, показник, позитивно характеризує систему стягнення прибуткового податку, що застосовується в країні. Оподаткування фізичних осіб з погляду справедливості здатен забезпечити більш менш рівномірний розподіл доходів між групами громадян. Однак істотне значення має розмір неоподатковуваний мінімум. Його величина має бути такою, щоб його застосування дозволяло залишити у розпорядженні платника податків після оподаткування суму, достатню для задоволення мінімальних життєвих потреб.

3.2 Проблеми адміністрування оподаткування фізичних осіб в Україні та пропозиції щодо удосконалення механізму його стягнення

Надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб в Україні збільшуються з року в рік, зростає і питома вага податку на доходи фізичних осіб у ВВП та доходах місцевих бюджетів, але існує необхідність подальшого реформування системи оподаткування фізичних осіб з врахуванням зарубіжного досвіду. Досвід економічно розвинених країн у сфері оподаткування доходів фізичних осіб можна використовувати з метою підвищення фіскальної ефективності податку на доходи фізичних осіб в Україні [17].

Основні проблеми, що заважають розвитку прибуткового податку та що впливають на забезпеченість громадян [17; 20]:

- невисокий рівень доходів громадян нашої держави щодо інших розвинених країн. Особливо гостро ця проблема стоїть у час економічної кризи, коли введено військовий стан та значна частина бізнесу була вимушена перепрофілюватися, змінити місце дислокації або взагалі закритися.

- використані податкові відрахування з прибуткового податку. Для платників ПДФО вони відіграють важливу роль у мінімізації доходів, підлягають оподаткуванню та зниженню сум сплачуваних податків. Проблема полягає в тому, що не реалізується головна функція - регулююча. Переважна кількість громадян не знають про те, що вони можуть повернути кошти з державного бюджету шляхом надання податкових відрахувань.

- податкові органи практично не контролюють надмірні прибутки фізичних осіб. Податкова служба не може гарантувати повноту збирання податків, оскільки сама податкова система вимагає корекції. У вітчизняній практиці часто зустрічається масове приховування доходів від податків тієї категорії людей, у яких фінансове становище вище середнього.

- проблема встановлення ставок з податку на доходи фізичних осіб. Актуальність вирішення цієї проблеми пояснюється тим, що прибутковий податок визначає величину податкового навантаження платників.

В даний час багато хто сперечається з приводу справедливості встановлених ставок з податку на доходи фізичних осіб.

У зв'язку з виявленими проблемами пропонуються такі заходи, які допоможуть удосконалити податок на доходи фізичних осіб в Україні [22; 29]:

1. Впровадження прогресивної ставки податку. В Україні питання про повернення до прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб періодично з'являється. Необхідність запровадження прогресивної ставки пояснюється потребою поповнення доходної частини бюджету.

9 лютого 2019 року у Верховній Раді було зареєстровано законопроект №10066 «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо запровадження прогресивної шкали оподаткування при сплаті податку на доходи фізичних осіб)».

Законопроектом пропонувалося запровадити прогресивну шкалу оподаткування доходів фізичних осіб та уніфікувати ставки оподаткування для дивідендів, інвестиційних доходів та всіх інших доходів фізичних осіб.

Згідно з законопроектом, ставка оподаткування залежить, насамперед, не від походження доходів, а від їх розміру (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Запропонована прогресивна шкала стягнення ПДФО в Україні відповідно до законопроекту №10066 [29]

Розмір доходу	Ставка ПДФО, %
До трьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб	5
Понад три прожиткові мінімуми для працездатних осіб, але не більш як 10 прожиткових мінімумів для працездатних мінімумів	15
Понад 10 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, але не більш як 20	18
Понад 20 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, але не більш як 50	22
Понад 50 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, але не більш як 100	27
Понад 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, але не більш як 300	33
Понад 300 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, але не більш як 500	40
Понад 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб	48

2. Введення неоподаткованого мінімуму. Раціонально встановити певний неоподатковуваний мінімум, який щороку буде коригуватися на 10% (з огляду на середній рівень інфляції). Поліпшиться добробут життя громадян із невисокими доходами, що призведе до зменшення розриву рівня життя між різними верствами населення. Отже принцип рівності буде реалізовано повною мірою.

3. Збільшення розміру податкових відрахувань на підставі мінімальної суми доходу, необхідної для забезпечення рівня життя, а також середньої заробітної плати. Застосовувані податкові відрахування не виконують свою стимулюючу роль з тієї причини, що не беруться до уваги регіональні особливості ціноутворення. Розмір стандартних податкових відрахувань розумно прив'язати до прожиткового мінімуму або до мінімального розміру оплати праці [32].

4. Реалізація програми зі створення загальнодержавного інформаційного комплексу для організації контролю за рухом готівки (оскільки в нашій країні він досить слабкий, що в результаті призводить до

переведення в готівку коштів більше встановленої норми, внаслідок чого і створюються умови для виплати заробітної плати у конвертах).

5.Посилення контролю за стягненням податку на доходи фізичних осіб, насамперед з тих платників податків, дохід яких перевищує середній рівень.

6.Поліпшення системи відповідальності за податкові правопорушення, підвищення ефективності діяльності податкових органів, що раніше всього позначиться на збиранні податків [32].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що позначені тенденції зміни податку на доходи фізичних осіб націлені на посилення фіскальної ролі ПДФО в умовах необхідного фінансування зростаючих витрат держави, сприяння економічного зростання з урахуванням прогнозованих кризових явищ у економіці, і навіть стимулювання соціально значимих витрат фізичних осіб.

Звільнення від податків конкретних видів доходів, а збільшення розмірів відрахувань та розширення можливості застосування податкових відрахувань певною мірою впливає на посилення соціальної ролі податку.

Запровадження прогресивних ставок оподаткування дозволить знизити напруженість у суспільстві та скоротити соціальну диференціацію населення, отже — усунути чинники, які гальмують розвиток економіки [22].

При встановленні прогресивної шкали оподаткування розумно використовувати кілька граничних значень. Плоска ж шкала не сприяє викоріненню соціальної нерівності, але якщо шкала прогресії буде досить помірною, то суб'єкти податку не будуть прагнути заради малозначної економії наражатися на ризик притягнення до податкової або кримінальної відповідальності.

Нині головна мета держави – удосконалювати економіку, зробити прогрес на шляху економічного розвитку для досягнення добробуту кожного громадянина. Головною передумовою є справедливе прибуткове оподаткування фізичних осіб, яке найбільш наближено до соціально – орієнтованої товарно-фінансової економіки.

Ось чому головною проблемою оподаткування доходів фізичних осіб є досягнення раціонального співвідношення економічної ефективності та соціальної справедливості податку. Іншими словами, необхідно встановити такі податкові ставки, які могли б забезпечити найсправедливіший перерозподіл доходів за мінімальної шкоди інтересам платників податків від оподаткування даним податком.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки. Для удосконалення механізму стягнення ПДФО в Україні необхідно [20; 29]:

- доцільно запровадити прогресивну шкалу оподаткування;
- встановити неоподатковуваний мінімум на рівні прожиткового мінімуму;
- при оподаткуванні необхідно враховувати соціальний статус платника податків (кількість непрацевдатних членів сім'ї, які перебувають на його утриманні);
- зменшувати оподатковуваний дохід на витрати на лікування, навчання, пенсійне страхування та інше;
- необхідно зменшити податкове навантаження на фонд оплати праці шляхом реформування системи обов'язкового соціального страхування, що дасть змогу легалізувати виплату заробітної плати.

Реалізація даних пропозицій сприятиме підвищенню фіскальної ефективності податку на доходи фізичних осіб та дасть можливість зменшити рівень податкового навантаження на працюючих з невисокими доходами.

ВИСНОВКИ

Отже, в ході проведеного дослідження, на підставі поставлених завдань, можемо зробити наступні висновки:

1. Досліджено економічний зміст і значення податку на доходи фізичних осіб, а саме встановлено: податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) — це прямий податок, який стягується з особистих доходів, включаючи заробітну плату, гонорари, дивіденди, роялті та доходи від оренди тощо. ПДФО сплачується фізичними особами-резидентами та нерезидентами після того, як вони займаються оподатковуваною або прибутковою діяльністю у відповідній країні. Економічна сутність ПДФО проявляється через механізм реалізації ним функцій. Вивчаючи функції податку на доходи фізичних осіб як його прояв сутності у дії, як спосіб вираження його властивостей, насамперед, необхідно зазначити, що на практичному рівні виконуються декілька функцій, у кожній з яких реалізується те чи інше призначення податку: фіскальна, розподільна, регулююча та стимулююча. ПДФО має важливе значення в податковій системі країни: дозволяє оподатковувати платника відповідно до його платоспроможності; забезпечує взаємозв'язок між податками та суспільними благами, одержуваними індивідом від держави; відповідає вимогам соціальної справедливості внаслідок введення неоподаткованого мінімуму та прогресивної шкали оподаткування тощо.

2. Розкрито еволюцію та розвиток оподаткування доходів фізичних осіб, що дає підстави зазначити: підбиваючи підсумки огляду зарубіжної історії створення прибуткового оподаткування, можемо сформулювати причини, які спонукали Англію запровадити прибутковий податок: вимоги робітничого класу, інтерес промисловості та неможливість покрити його підвищенням непрямих податків. Боротьбою зацікавлених класів, у якій брала верх то одна, то інша сторона, сукупністю економічних та соціальних умов потрібно пояснювати таке повсюдне явище, коли остаточному введенню

прибуткового податку передував тривалий період тимчасових заходів, спроб замінити введення цього нового заходу реформуванням, переробкою вже існуючих форм оподаткування. Англії потрібно більше 40 років (1798–1842 рр.), щоб прибутковий податок перетворився на постійний. Упродовж 1848–1914 рр. Франція мала близько п'ятдесяти проектів цього податку. У США запровадження прибуткового податку обговорювалося у 1862–1913 роках. Особливу увагу слід приділити прусській системі прибуткового оподаткування, оскільки саме на її основі було побудовано першу модель прибуткового оподаткування: внаслідок реформи оподаткування було ліквідовано поділ на класовий та класифікований податки; введена велика прогресивність та рівномірність в оподаткуванні; поширене оподаткування торгово-промислових товариств, акціонерних компаній та інших юридичних осіб

3. Визначено діючий механізм стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні, а саме: до 2004 року процес оподаткування доходів фізичних осіб регулювався Декретом Кабінету Міністрів України. У цей період ставка ПДФО постійно змінювалась, тому що активно розвивалися ринкові відносини, з'являлися нові форми отримання доходів. Україні доводилося стрімко перелаштовуватись до оновленої дійсності. На той період діяла прогресивна шкала оподаткування фізичних осіб. Наприклад, по неосновному прибутку нараховувалось 20% податку. Податок на доходи фізичних осіб є обов'язковим для кожного громадянина, хто отримує будь-який прибуток. Стандартна ставка податку в розмірі 18% застосовується до доходу, отриманого як заробітна плата та інші виплати за трудовими та цивільно-правовими угодами, іноземного доходу та іншого доходу, не охопленого в інших сферах. Найбільша питома вага розподілу прибуткового податку припадає Державному бюджету України (60 %), далі 25 % від загального обсягу ПДФО розподіляється до обласних бюджетів, решта 15 % - в бюджет міст обласного значення, району, об'єднаної громади. На рахунок надходжень ПДФО на території м. Києва, то обсяги прибуткового податку

поділяються таким чином: 60 % до державного бюджету та 40 % до бюджету м. Києва. Через військове вторгнення Російської Федерації запроваджено пільги з ПДФО на доходи, які виплачує роботодавець-резидент України (благодійна допомога військовослужбовцям та іншим особам, які беруть безпосередню участь у бойових діях, нецільова благодійна допомога особам, які постраждали внаслідок військової агресії Російської Федерації в Україні).

4. Проведено моніторинг надходжень податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України та встановлено, що про рівномірний ріст обсягів сплати даного ПДФО. Зокрема, якщо у 2017 р. надходження становило 185686,1 млн. грн, то у 2018 р. – 229900,6 млн. грн, у 2019 р. – 275458,5 млн. грн., у 2020 р. – 295107,3 млн. грн., у 2021 р. – 349785,5 млн. грн. дану тенденцію можемо пояснити зростанням доходів населення України. Дослідження часток розподілу податку в розрізі видів Зведеного бюджету України, що дає підстави зазначити: найбільша питома вага характерна для надходжень ПДФО до місцевих бюджетів України. Встановлено, що серед загальних доходів податкові надходження (складовою яких є і ПДФО) становлять у 2017 р. – 81,4 %, далі, у 2021 р. даний показник зріс до відмітки 87,5 %. Левову частку надходжень ПДФО отримують за результатами 2021 року Державний бюджет України (39,3 %) та об'єднані територіальні громади (40,7 %). Зокрема визначено, що податок на доходи фізичних осіб в загальній структурі податкових надходжень до Зведеного бюджету України становить: у 2017 р. – 18,3 %, у 2018 р. - 19,4 %, у 2019 р. – 21,4 %, у 2020 р. – 21,4 %, у 2021 р. – 21,0 %.

5. Оцінено стан податку на доходи фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів Києва та виявлено наступне: на період 2019-2020 рр. спостерігається певний спад надходжень до бюджету м. Києва. Вважаємо дана тенденція сталася через поширення коронавірусу COVID-19 та скорочення економічної активності як бізнесу та і населення, що вплинуло на обсяги отриманих доходів фізичних осіб. Можна визначити вагоме місце доходів бюджету м. Києва порівняно із рештою областей України. Встановлено, що із ростом

доходів місцевого бюджету міста зростали і надходження податку на доходи фізичних осіб та визначається вагома частка даного податку в бюджеті Києва. Наприклад, за 2021 рік при загальному обсязі бюджету міста 61099,7 млн. грн., обсяг ПДФО становив 29535,6 млн. грн. Дослідивши структуру основних надходжень до бюджету м. Києва, можемо зазначити, що ПДФО є ключовим податком за обсягами протягом всього досліджуваного періоду. При цьому, спостерігається ріст всіх видів доходів, зокрема ПДФО (за результатами 2021 року на 4969,2 млн. грн або 20,23 % порівняно із 2020 роком). Дана ситуація підтверджує ріст доходів населення м. Києва, які основною базою утримання податку з громадян.

6. Проаналізовано ефективність оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, що дає підстави зазначити наступне: надходження ПДФО за останні декілька років складають десяту частку усіх доходів Державного бюджету, частка податку на доходи фізичних осіб в податкових надходженнях досягла в 2021 році 12,4%. Тому можна стверджувати, що податок на доходи фізичних осіб є бюджетоутворюючим податком, який відіграє важливу роль у формуванні ресурсної бази Державного бюджету України. На відміну від Державного бюджету України, для місцевих бюджетів його фіскальна роль ще вище. Очікується, що надходження ПДФО за 2022 рік складуть 418 млрд. грн., що на 58,7 млрд. грн., або 16,3% (приріст надходжень ПДФО в 2021 році складає 17,55% до 2020 року) більше, ніж фактичні надходження в 2021 році, а в 2023 році цей обсяг складе 481,8 млрд. грн.

7. Визначено досвід розвинених країн щодо державного регулювання оподаткування доходів громадян: більшість країн застосовує прогресивну шкалу при прибутковому оподаткуванні, проте кількість кроків прогресії та їх розмір відрізняються від країни до країни. Спостерігається і досить широкі відмінності у ставках. Звісно ж, наявність прогресії більшою мірою відповідає сучасним уявленням про справедливість у прибутковому оподаткуванні фізичних осіб, проте про справедливість оподаткування загалом неможливо говорити тільки на основі наявності чи відсутності

прогресії у прибутковому оподаткуванні, її ступеня. Правильніше в даному випадку оцінювати реальне податкове навантаження, що лягає на платника податків, а також можливість платника податків після сплати податку забезпечити певний рівень життя. Практично в усіх країнах є неоподатковуваний мінімум або його аналог у вигляді податкового відрахування (податкового кредиту). Це, безумовно, показник, позитивно характеризує систему стягнення прибуткового податку, що застосовується в країні. Оподаткування фізичних осіб з погляду справедливості здатен забезпечити більш менш рівномірний розподіл доходів між групами громадян. Однак істотне значення має розмір неоподатковуваний мінімум. Його величина має бути такою, щоб його застосування дозволяло залишити у розпорядженні платника податків після оподаткування суму, достатню для задоволення мінімальних життєвих потреб.

8. Розкрито проблеми адміністрування оподаткування фізичних осіб в Україні та пропозиції щодо удосконалення механізму його стягнення, а саме: основні проблеми, що заважають розвитку прибуткового податку та що впливають на забезпеченість громадян: невисокий рівень доходів громадян, використані податкові відрахування з прибуткового податку, податкові органи практично не контролюють надмірні прибутки фізичних осіб. Для удосконалення механізму стягнення ПДФО в Україні доцільно запровадити прогресивну шкалу оподаткування; встановити неоподатковуваний мінімум на рівні прожиткового мінімуму; при оподаткуванні необхідно враховувати соціальний статус платника податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 20.04.2023).
2. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України від 22.05.2003 № 889-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws> (Дата звернення: 20.04.2023).
3. Алексеєвська Г., Попова Н. Аналіз змін платіжного балансу України в умовах євроінтеграції. *Trends in the scientific development*. 2021. № 2. С. 60-65.
4. Баранник Л. Б., Соломка Я. А. Сучасні тенденції розвитку оподаткування фізичних осіб в Україні та в світі. *Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»(протокол № 2 від 15 вересня 2020 р.)*.2020. С. 103.
5. Безкровний О.В. Фіскальна роль ПДФО в системі прямого оподаткування України. *Interaction of society and science: problems and prospects*. 2021. № 3. С. 79-85.
6. Бойко О. Удосконалення механізму справляння ПДФО для розвитку громад в умовах децентралізації. *Ефективність державного управління*. 2021. № 66. С. 154-164.
7. Буряченко А.Є., Славкова А.А. Підвищення ефективності податкового контролю за допомогою активізації непрямих методів визначення податкових зобов'язань. *Фінанси, облік і аудит: зб. наук. пр.К.: КНЕУ*, 2011. Вип. 18.1 С. 34-53.
8. Воргач О. А. Аналіз теоретичних концепцій податку на доходи фізичних осіб: пошук стимулів для розвитку Індустрії 4.0. *Економіка, менеджмент та аудит: сучасні проблеми, перспективи*. 2020. № 3. С. 127-133.

9. Гайдай В. І. Механізми державного регулювання ПДФО в умовах децентралізації влади в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 17. С. 69-74.
10. Гайдай В. І. Механізми державного регулювання збільшення надходжень ПДФО до місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 138-143.
11. Голобородько Т., Поросла П. Державний податковий менеджмент: актуальні питання оподаткування ПДФО. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. 2022. November 4. p. 19-23.
12. Данилишин Б. Уплив податкових змін на доходи місцевих бюджетів в Україні. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2022. № 5.46. С 126-136.
13. Дмитрук І. Я. Податок на доходи фізичних осіб: досвід зарубіжних країн. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17562>, 25 (Дата звернення: 28.04.2023).
14. Каленчук Ю. В. Головні аспекти оподаткування доходів фізичних осіб. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 31 березня 2020 року. Полтава. 2020. 474 с. С. 195-201.*
15. Квасній О. Р. Роль ПДФО у формуванні податкового потенціалу місцевих бюджетів. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітні аспекти: Збірник наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 березня 2019 р.). Частина 2.*—Дніпро: НМетАУ, 2019. 545 с. С. 158-163.
16. Клочковська В. О., Клочковський О. В. Сучасні особливості оподаткування в Україні. *Економіка і організація управління*. 2021. С. 86-93.
17. Кодимська К.О., Артюх О.В. Проблемні аспекти оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. *The 4 th International scientific and practical*

conference—Modern research in world science (July 10-12, 2022) SPC—Sci-conf.com. ual, Lviv, Ukraine. 2022. 1161 p. p. 928-932.

18. Котіна Г.М., Славкова А.А., Степура М.М. Оподаткування фізичних осіб з високим рівнем доходів на засадах фіскального партнерства. *Економіст*. №7. 2012. С.35-39.

19. Кравчишин А. А. Особливості справляння податку на доходи фізичних осіб, військового збору та податку на додану вартість бюджетними організаціями. *Фінанси, аудит та соціальна економіка: теоретичні підходи та практичні*. 2019. № 6. С. 99-104.

20. Малинич Г. М. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: дискусійні питання застосування пільг. «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством»: *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1 (м. Полтава, 23 квітня 2019 року)*. Полтава. 2019. 416 с. С. 127-134.

21. Маніло А. О. Оподаткування заробітної плати у країнах ЄС. *Всеукраїнська науково-технічна конференція магістрантів та студентів ТДАТУ*. 2021. № 5. С 46-57.

22. Могульська Т. О. Удосконалення процесу справляння податку на доходи фізичних осіб. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітні аспекти: Збірник наукових праць за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (30-31 березня 2020 р.)*.— Дніпро: НМетАУ. 578 с.. 2020. № 11. С. 421-430.

23. Мунтян Б. В. Оцінка фіскальної ефективності системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. *Міжнародна наукова інтернет-конференція "Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення*. 2022. № 8. С. 42-48.

24. Назаркевич І., Підручняк К. Фіскальна роль податку на доходи фізичних осіб для економіки міста Львова. *Молодий вчений*. 2022. № 6 (106). С. 109-113.
25. Опарін В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 240 с.
26. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Соціально-економічне становище України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Дата звернення: 20.04.2023).
27. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua> (Дата звернення: 20.04.2023).
28. Офіційний сайт Державного казначейства України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/> (Дата звернення: 20.04.2023).
29. Паєнтко Т.В. Прибуткове оподаткування та напрями його оптимізації в Україні : Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Т.В. Паєнтко ; Нац. акад. держ. податк. служби України. — Ірпінь, 2006. — 19 с. — укр. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124036705> (Дата звернення: 05.05.2023).
30. Податкова система: навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисц./ [В.К.Хлівний, О.М.Тимченко, Ю.В.Сибірянська, А.В.Пислиця та ін.]; кер. авт..кол. В.К.Хлівний. К.:КНЕУ, 2014. 372 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32613422.pdf> (Дата звернення: 05.05.2023).
31. Податкова система: Навчальний посібник / [Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М. О. та ін.]; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. – Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. – 402 с.
32. Сидоренко В. А., Щелганова А. С. Податок на доходи фізичних осіб: проблеми і перспективи. *«Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством»*: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної

конференції. Частина 1 (м. Полтава, 23 квітня 2019 року). Полтава, 2019. 416 с. С. 207-212.

33. Скубченко Д. Податковий менеджмент, як інструмент оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. ББК 65.291. 21 Р64. 2019. С. 38-44.

34. Славкова А.А., Степура М.М. Оптимізація податкового навантаження та пільгове оподаткування в контексті зміцнення фіскального значення податку на доходи фізичних осіб. *Фінанси, облік і аудит*: зб. наук. пр. К.: КНЕУ, 2012. Вип. 20. С. 156-174.

35. Славкова А.А., Котіна Г.М. Стабілізуючі та дестабілізуючі фактори зміцнення фіскальної ролі особистого прибуткового податку в Україні. *Формування ринкової економіки*. Вип. 27. К.: КНЕУ, 2012. С. 392-415.

36. Славкова А.А. Особистий прибутковий податок: світовий досвід адміністрування. *Фінанси, облік і аудит*: зб. наук. пр. К.: КНЕУ, 2013. Вип. 1 (21). С. 219-228.

37. Слепцова Н. В., Кочура Л. В. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та реалії адміністрування ПДФО в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 82-85.

38. Тимченко О. М., Сибірянська Ю.В. Уніфікована звітність з податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску: застосування досвіду країн ЄС в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. № 14. С. 961–968.

39. Теорія фінансів. Під загальною редакцією проф. Федосова В.М., Юрія С.І. URL: <http://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Teoriya-finansiv-YUhimenko-P.-I..pdf> (Дата звернення: 05.05.2023).

40. Теплова Л.І. Ставки ПДФО в Австрії. *The 9 th International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science” (April 28-30, 2022) Perfect Publishing, Vancouver, Canada*. 2022. № 724. С. 676-682.

41. Тидір Н. І. Вплив оподаткування на споживання та добробут населення. *Сучасні шляхи стабілізації фінансово-економічного стану країни*. 2020. № 12. С. 33-38.
42. Тулай О.І., Ямелинець А.І. Податок на доходи фізичних осіб: роль та значення в умовах бюджетної децентралізації. *Бизнес Информ*. 2019. № 1 (492). С. 343-348.
43. Фінанси: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни (для студентів спеціальності «Фінанси і кредит»). 2-ге видання (зі змінами та доповненнями) – О.Р. Романенко, Л.П. Даниленко, Л.П. Гладченко, А.А. Славкова. К.: КНЕУ, 2013. 134 с.
44. Худюк І. Оцінка податку на доходи фізичних осіб як фіскального показника (Assessing the Personal Income Tax as a Fiscal Indicator). *Бизнес Информ*. 2021. № 2. С. 279-285.
45. Чернега В., Мовчан Д. Аналіз оподаткування доходів фізичних осіб в Україні на сучасному етапі. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 13 (13). С. 48-56.
46. Шаповалова А., Закревська О. Звітність за ПДФО та ЄСВ: сучасний підхід. *Grail of Science*. 2023. № 25. С. 50-53.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ставки ПДФО у країнах-членах ЄС

